

MASTER'S THESIS

De sleutel van mijn hert is die van desen thuyn

Buitenplaatsen op burgerlijke familieportretten uit de Gouden Eeuw als uiting van zelfrepresentatie

Wolf, Tanny van der

Award date:

2020

Awarding institution:

Department Art History and Literature

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 06. May. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

**Overzicht van onderzochte schilderijen
behorende bij de masterscriptie
‘De sleutel van mijn hert
is die van desen thuyn’**

**Overzicht van onderzochte schilderijen
behorende bij de masterscriptie
‘De sleutel van mijn hert
is die van desen thuyn’**

Tanny van der Wolf

Inhoud

Voorwoord.....	7
1 Portret van een familie, tweede kwart 17e eeuw.....	9
2 Portret van Eeuwout Eeuwoutsz. Prins en zijn gezin, 1634-1635.....	11
3 Portret van een familie, 1637-1644.....	13
4 Portret van Daniel Hendrick Lestevenon, Anna Margaretha Venturin, hun kinderen en een min, waarschijnlijk begin 1640.....	16
5 Portret van Jan van Hensbeeck, zijn vrouw en een kind, circa 1640	18
6 Familieportret van Hendrick Jansz. Meebeeck Cruywagen, Barbara Jans Mastenbroek, hun kinderen en de grootmoeder, circa 1642.....	20
7 Familieportret met een bokje voor een huis, 1644	22
8 Dubbelportret van Jan Cornelisz. Vijgeboom en zijn vrouw Anneken Joosten Boogaert in de tuin van een landhuis te Dubbeldam, 1647	24
9 Portret van de familie Van Wijckersloot, 1650-1660.....	26
10 Portret van Jochem van Aras en Elisabeth Claes Loenen met hun dochter Maria van Aras, 1654.....	28
11 Portret van Gerard Pauw en zijn gezin, 1654.....	30
12 Portret van een man, waarschijnlijk Hendrick Zegersz. van der Kamp en portret van een vrouw, waarschijnlijk Hester du Pire, beide 1655.....	32
13 Groepsportret van Jeremias van Collen, zijn vrouw Susanna van Uffelen en hun twaalf kinderen; op de achtergrond Huis Velserbeek, 1655-1657	35
14 Portret van de gebroeders Deutz, 1658	37
15 Familiegroep, 1658	39
16 Munnikenhof te Grijpskerke, 1659	41
17 Cornelis de Graeff komt met zijn vrouw en zonen aan bij zijn buitenhuis Soestdijk, circa 1660	43
18 Hof Lammerenburg, circa 1662-1663.....	45
19 Portret van een familie voor een buitenplaats, 1665 (of later)	47

20	Dubbelportret van Jan Jacobsz. Hinlopen en Lucia Wijbrants, 1666	48
21	Portret van de familie Jacott-Hoppesack, circa 1670.....	52
22	Portret van een broer en twee zusters (mogelijk kinderen Huydecoper), circa 1670.....	54
23	Portret van het gezin van François van den Brandelaer (Brandeler), circa 1672	56
24	Portret van een onbekende familie, 1672	59
25	Portret van Dirck (Diederick) Tulp en portret van Catharina Restau de Beaufort, beide 1677	61
26	Portret van de drie kinderen van Pieter Teding van Berkhout, 1678-1679	63
27	Portret van Johannes van de Rijp met Judith ten Cate en hun kinderen, waarschijnlijk 1681	66
28	Portret van Adriaan van Loon en portret van Cornelia Hunthum, beide 1681.....	68
29	Dubbelportret van Magdalena Poulle en Pieter Poulle, 1683	70
30	Portret van Jacobus Scheltus, Maria van Steenhuysen en hun kinderen, circa 1685-1686	72
31	Portret van Portret van Pieter Rans Valckenier en portret van Eva Susanna Pellicorne, beide 1687	74
32	Louis Trip van Warffumborg, zijn vrouw Christina Trip en hun kinderen in een landschap met op de achtergrond slot Warffumborg, 1689.....	76
33	Groepsportret van ruiters, onder wie Joan Ortt, Abraham Ortt, Anna Pergens en Johan Ortt, circa 1690-1695	78
34	Portret van Margaretha Rendorp, 1692.....	80
	Portret van Jan van de Poll met zijn zoon Harmen Hendrick van de Poll, circa 1700-1710	80
	Portret van Brechje Hooft, circa 1700 - circa 1721.....	80
35	Agnes Block, Sybrand de Flines en twee kinderen op de buitenplaats Vijverhof, 1694	83
36	Familie van de schilder Michiel van Musscher, circa 1694-1701	85
37	Portret van David de Neufville en zijn familie, 1696	87

Voorwoord

In dit overzicht zijn 43 burgerlijke familieportretten en pendants met een buitenplaats op de achtergrond afgebeeld en beschreven die in de hoofdttekst van de masterscriptie *De sleutel van mijn hert is die van desen thuy*n aan de orde komen. Om tot een goede interpretatie van de portretten te komen, was het in veel gevallen noodzakelijk dieper in te gaan op de geportretteerden, hun beroep, familie-omstandigheden of de buitenplaats. Het vermelden van al die informatie zou storend kunnen werken in de hoofdttekst. Daarom is ervoor gekozen de portretten en de informatie daarover op te nemen in een apart overzicht.

De namen van de schilderijen en datering zijn zo veel mogelijk gebaseerd op de gegevens uit de database van het RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (RKD). Als die niet de benodigde gegevens bevatte of als er nieuwere gegevens over een schilderij beschikbaar waren, is gebruik gemaakt van informatie uit publicaties zoals toonaangevende monografieën of tentoonstellingscatalogi.

Naast technische gegevens, zoals datum van vervaardiging, naam van de kunstenaar, gebruikte techniek, afmetingen, huidige verblijfplaats en herkomst, vermelding van de geportretteerden (met daarbij, voor zover mogelijk, het beroep of de maatschappelijke positie van de man, vader of opdrachtgever), is ook indien bekend, de naam en de locatie van de buitenplaats vermeld. Daarna wordt beschreven wat er op het schilderij te zien is, waarbij ook opvallende zaken worden beschreven die de interpretatie van de voorstelling kunnen verduidelijken, zoals bijvoorbeeld attributen, de houding, met name van de mannen, en dieren.

De schilderijen zijn chronologisch gerangschikt. In een aantal gevallen is geen exact jaartal van vervaardiging bekend en dan is gekozen voor een geschat jaartal of een marge, gebaseerd op informatie die uit het schilderij is op te maken.

1 Portret van een familie, tweede kwart 17e eeuw¹

Kunstenaar: toegeschreven aan Dirck Dircksz. Santvoort (1609-1680).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 129 x 185 cm.

Signatuur en opschrift: onbekend.

Huidige verblijfplaats: privécollectie Nederland.²

Herkomst: via kunsthandel Johnny Van Haefen in Londen rond 1988 verkocht aan een particuliere verzamelaar in Nederland.

Geportretteerden: onbekend.

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Beschrijving schilderij

Op het portret is aan de rand van een bospad een groep van negen personen afgebeeld, klaarblijkelijk een familie, bestaande uit twee grootouders, ouders en vijf kinderen. Op de achtergrond, rechts van het midden is, achter enige bomen, een huis zichtbaar dat qua uiterlijk (een torentje en galerij) en grootte een buitenhuis lijkt. Geheel links staat een kleine jongen, gekleed in het zwart met een hoed op, in zijn rechterhand heeft hij een stok, met zijn linkerhand houdt hij het tuig van een bok vast. Aan de andere kant van de bok staat een iets grotere jongen, gekleed in het bruin met een hoed op; hij houdt de hoorns van de bok vast. Achter beide jongens staat de vader, gekleed in een zwart kostuum met een slappe plooikraag en eveneens met een hoed op. Naast hem staat zijn vrouw, in het zwart gekleed met een plooikraag en een wit mutsje op. Voor haar staat nog een jongen, gekleed in het bruin met een hoed in de rechterhand en handschoenen in de linker. Over zijn linkerschouder hangt een mantel. Onder zijn rechterarm heeft hij een stok geklemd.

Rechts van het midden staat de grootvader, gekleed in het zwart met een plooikraag; hij heeft een hoed op en draagt een mantel over de schouders. Aan zijn linkerkant zit de grootmoeder, gekleed in het zwart met plooikraag en een wit mutsje op. Op haar schoot zit een klein kind, hoogstwaarschijnlijk een meisje, aangezien zij een ketting om de hals draagt. Zij is gekleed in het geel met een wit schortje en wit mutsje en houdt een rammelaar in haar linkerhand. Naast haar staat een groter meisje, gekleed in een zwart jakje en gele rok; zij draagt een donker mutsje en heeft bloemetjes in haar rechterhand. Alle kinderen dragen platte kragen, die van de jongens in een iets andere vorm dan die van de meisjes.

¹ Gegevens schilderij: <https://rkd.nl/nl/explore/images/132396>. (15-04-2017)

² Uit een mailwisseling met kunsthandelaar Johnny van Haefen in Londen bleek dat het schilderij rond 1988 verkocht is aan een particuliere verzamelaar in Nederland die het volgens hem nog steeds in zijn bezit had.

Bij dit portret lijkt het vooral om de familie te gaan en minder om het buitenhuis. Daarvan is niet veel zichtbaar en het heeft ook geen details die iets kunnen verduidelijken over de familie of haar status. Dirck Santvoort woonde in Amsterdam en de afgebeelde familie daar ook vandaan gekomen zijn of uit de directe omgeving. Vermoedelijk bezat die geen buitenhuis en is het op dit schilderij door de schilder toegevoegd als onderdeel van de achtergrond. Toch is het wel bijzonder dat de familie zich niet binnenshuis, maar buitenshuis heeft laten afbeelden. Misschien heeft dit te maken met de in die jaren toegenomen belangstelling voor de natuur en gaf het de schilder meer mogelijkheden om de hele familie, inclusief de grootouders, ten voeten uit af te beelden. Ook kon zo een bokje worden toegevoegd, wellicht om duidelijk te maken dat het hier een familie is afgebeeld die die al generaties lang deugdzaamheid hoog in het vaandel had staan.

2 Portret van Eeuwout Eeuwoutsz. Prins en zijn gezin, 1634-1635¹

Kunstenaar: Jan Daemen Cool (1589-1660).

Techniek: olieverf op paneel.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 173 x 222 cm.

Huidige verblijfplaats: Rotterdam, Het Schielandshuis, inv./cat.nr. 11.105.

Signatuur / opschrift: op de keerzijde: "Ewout Prins E.WZ. / en Catharina Keyzer Adr.dr. / met hunne 3 kinderen / Anna, Ewout en Adriaan Prins".

Herkomst: via verzameling van oudste dochter Anna Eeuwoutsdr. Prins, ("oock de groote schilderij daer mijn vader en moeder met haer kinderen staen") na haar dood vererfd via de nazaten van

haar jongste broer Eeuwout (1625-1668); verzameling Adriaen Prins; na zijn overlijden in 1780 in verzameling Jonkheer D. Prins van Westdorpe; sinds 1932 in bruikleen aan Het Schielandshuis, Rotterdam; in 1974 aangekocht van Jonkheer D. Prins van Westdorpe.

Geportretteerden: van links naar rechts: Eeuwout Eeuwoutsz. Prins (1622-1662), Adriaen Eeuwoutsz. Prins (1625-1668) Anna Eeuwoutsdr. Prins (1619-1677), Eeuwout Eeuwoutsz. Prins (circa 1590- 1636), koopman te Rotterdam; brouwer in 'Het Lam'; medeoprichter VOC en zijn vrouw Catharina Keyser (1597- 1665).

Naam/ locatie buitenplaats: Onbekend; er zijn geen aanwijzingen dat Ewout Eeuwoutsz. Prins een kasteel bezat.²

Beschrijving schilderij

Op het schilderij zijn vijf personen afgebeeld, rechts de ouders, Eeuwout Eeuwoutsz. Prins en Catharina Keyser, gezeten onder een boom, links de drie (nog in leven zijnde) kinderen: Eeuwout, Adriaen en Anna Prins.³ Tussen beide groepen is op de achtergrond een kasteel met twee ronde torens zichtbaar met een water (slotgracht?) eromheen. Helemaal links is een hond geschilderd met een watervogel in zijn bek. De ouders en de zoons zijn in het zwart gekleed, de ouders met molensteenkragen, de zoons met platte kanten kragnen; beide jongens dragen een kniebroek, Eeuwout junior heeft grote rozetten op zijn schoenen. Anna draagt een zwart jak met platte kanten kraag, daaronder een paarse rok, afgezet met goudkleurig stiksel. Zij heeft een dichte waaier in haar linkerhand. Beide vrouwen dragen een wit kapje, de mannen dragen hoeden. De ouders en de oudste zoon, geheel links, hebben handschoenen in hun hand. Adriaen,

¹ Gegevens geportretteerden en schilderij <https://rkd.nl/en/explore/images/11430> (22-04-2017); Gegevens schilderij: Rudolf E. O. Ekkart, 'De Rotterdamse portrettist Jan Daemen Cool (ca. 1589-1660)', *Oud Holland* 111 (1997) 4, 201-240, aldaar 204.

² De Jongh, *Portretten van echt en trouw* 221.

³ Ekkart, 'De Rotterdamse portrettist Jan Daemen Cool', 228.

die tussen zijn broer en zus staat, heeft een geweer (een snaphaan) over de schouder.⁴

Veel leden van de familie Prins bekleedden openbare functies (zo was een oom onder andere schepen, lid van de vroedschap en burgemeester). Eeuwout Eeuwoutsz. Prins was koopman, brouwer en medeoprichter VOC, maar werd zelf in de Rotterdamse regentenkringen opgenomen door zijn huwelijk met Catharina Keyser, een burgemeestersdochter.⁵

Prins heeft zich hier met zijn gezin af laten beelden als iemand met een hoge maatschappelijke status. Daarop duiden zijn houding met de hand in de zij, een houding die zijn oudste zoon imiteert, evenals de kleding, zoals de manchetten van de vrouwen, de rozetten op de schoenen, de kanten kragen en de handschoenen. De jachthond en het geweer over de schouder van de jongste zoon duiden op het jachtrecht dat weliswaar nog aan de adel was voorbehouden, maar hier misschien aangeeft dat Prins eigen grond of een heerlijkheid bezat waarover hij het jachtrecht had of dat hij zich de gelijke voelde van degenen die dat wel hadden.⁶ Hoewel het niet bekend is dat hij beschikte over een kasteel of buitenhuis, past de afbeelding ervan op zijn familieportret wel bij het beeld dat hij van zijn gezin wilde schetsen: een welvarende familie met geld, macht en status.⁷

⁴ De Jongh, *Portretten van echt en trouw*, 221.

⁵ P.C. Molhuysen en P.J. Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 2, 1131-1133; J.H.W. Unger, *De regeering van Rotterdam 1328-1892: naamlijst van personen die in of van wege de regeering ambten hebben bekleed voorafgegaan door eene geschiedkundige inleiding over den regeeringsvorm van Rotterdam* (Rotterdam 1892) 79-85.

⁶ Van Nierop, *Van ridders tot regenten*, 36-38.

⁷ De Jongh, *Portretten van echt en trouw*, 221.

3 Portret van een familie, 1637-1644

Kunstenaar: Cornelis Holsteyn (1618 - 1658).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 103 x 168 cm (of 124,5 x 169 cm).

Signatuur/opschrift: gesigneerd rechtsonder.

Huidige verblijfplaats: privécollectie.

Herkomst: kunsthandelaar Agnew's, (London, voor 1929); kunsthandelaar W.M. Sabin & Sons (London, 1929); privécollectie Reginald Leon, (London, 1936);

kunsthandelaar Frost & Reed (London/Bristol/ Liverpool/Beverly Hills, 1961).

Geportretteerden: Er is discussie over de afgebeelde personen. Het gaat óf om het gezin van koopman en Amsterdams vroedschapslid Dieric Tholinx en Adriana van der Wel uit Amsterdam. óf om het gezin van Reiner Pauw, baljuw en dijkgraaf van Amstelland.¹

Naam/ locatie buitenplaats: Westwijck, Purmer.

Beschrijving schilderij

Op de voorgrond is een gezin afgebeeld, bestaande uit ouders en vier kinderen. Geheel links staat de vader in een bruin-grijs kostuum, met een hoed op; in zijn rechterhand houdt hij een lange stok waar een hondje tegen opspringt. Naast hem staat een vrouw, gekleed in een roze japon met een hoed met veer op. Zij houden elkaar bij de hand; met haar rechterhand wijst de vrouw naar het midden van het schilderij. Naast haar zit een klein kind in een bokkenwagen, dat met zijn rechterhand een zweepje vasthoudt en met de linkerhand de leidsels van de bok. In het midden van het schilderij staat een kind met in de rechterhand een mandje bloemen. Rechts staan twee jongens in bruin kostuum. De linker heeft een muts met veer op en houdt een dode haas omhoog. De rechter jongen heeft een hoed met veer op en heeft zijn hand op de schouder van zijn broer. Om de kinderen heen lopen nog vier honden, twee jachthonden en twee kleine hondjes. Op de achtergrond is een formele tuin zichtbaar, omzoomd met bomen en aan het eind een landhuis, dat hoogstwaarschijnlijk het (niet meer bestaande) huis Westwijck in de Purmer moet voorstellen, in 1637 ontworpen door Philips Vingboons.²

¹ Gegevens schilderij: <https://rkd.nl/nl/explore/images/125201> (13-04-2018); C. Boschma-Aarnoudse, *Buitenplaatsen in de Purmer. Investeren en buiten leven in een Noord-Hollandse polder* (Wormer 2016) 17, 80-85; Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 193. Yme Kuiper in: 'Onderzoek naar de buitenplaats in de Gouden Eeuw' in: Kuiper en Olde Meierink, *Buitenplaatsen in de Gouden Eeuw* 12-43, aldaar 14.

² Boschma-Aarnoudse, *Buitenplaatsen in de Purmer*, 82 en Kuiper, 'Onderzoek naar de buitenplaats in de Gouden Eeuw', 14.

Lang is gedacht dat het hier ging om het gezin van Reinier Pauw (1612-1652) en zijn vrouw Adriana Jonckheyn (1615-1656), geportretteerd in 1637.³ Reinier Pauw was een zoon van Adriaan Pauw (1585-1653) en was onder andere baljuw en dijkgraaf van Amstelland en heer van Nieuwerkerk, Zuid-Schalkwijk en Vijfhuizen en president van de Hoge Raad.⁴ Met zijn gezin woonde hij in de Spinhuissteeg in Amsterdam en hij zou Vingbooms de opdracht hebben gegeven Westwijk te ontwerpen.⁵ Uit de tekeningen blijkt dat het ontwerp uit 1637 dateert en toen had Reinier Pauw pas drie kinderen: twee dochters van twee en vier jaar en een zoon van nog geen jaar.⁶ Het is mogelijk dat de twee meisjes zijn afgebeeld, maar de leeftijd van de jongens klopt niet: Pauw was in 1632 getrouwd, en er is geen vermelding van een eerder huwelijk waaruit de zoons geboren zouden zijn.⁷ Dat maakt de datering van 1637 zeer onwaarschijnlijk.

Ook volgens Yme Kuiper is hier mogelijk het gezin van Reinier Pauw afgebeeld, maar volgens hem zou het portret rond 1650 zijn geschilderd.⁸ Het is dan wel raadselachtig waarom er slechts vier kinderen zijn afgebeeld, want in 1650 had Pauw al (minstens) zeven of acht nog in leven zijnde kinderen: vijf dochters (oud 17, 15, 10, 8 en 1 jaar) en drie zoons (oud 13, 4 en 0 jaar).⁹ De oudste twee meisjes trouwden in 1657 (de tweede dochter) en in 1671 (de oudste dochter) en zij zullen zeker tot hun huwelijk nog wel thuis gewoond hebben.¹⁰

C. Boschma-Aarnoudse gaat in haar studie over buitenplaatsen in de Purmer ervan uit dat hier gaat om het gezin van Dieric Tholinx (?-?) en zijn vrouw Adriana van der Wel (?-?) is afgebeeld; Tholinx was hoofdingeland (lid van het algemeen bestuur van een waterschap) tijdens de bedijking van de Purmer en eigenaar van de kavel waar Westwijk op gebouwd was.¹¹ Hij was koopman in Amsterdam, bewindhebber van de VOC, lid van de vroedschap en schepen en woonde met zijn gezin in het Huis Hamburg aan de Herengracht.¹² Tholinx ging in 1644 failliet en Westwijk werd in 1645 verkocht aan Reinier Pauw.¹³ Als Tholinx de opdrachtgever is geweest, zou het portret tussen 1637 en 1644 geschilderd moeten zijn. De kinderen van Tholinx zijn dan wel veel jonger weergegeven dan zij op het moment van schilderen (tussen 1637 en 1644) waren: zijn dochters Catrina (1620-?) en Anna (1622-?) waren tussen 1637 en 1644 respectievelijk 17-24 jaar en 15-22 jaar oud en de zoons Arent

³ <https://rkd.nl/nl/explore/images/125201> (13-04-2018). Volgens het RKD is het portret gedateerd 1637.

⁴ Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 193.

⁵ Ibidem en Kuiper, 'Onderzoek naar de buitenplaats in de Gouden Eeuw', 14.

⁶ Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 193.

⁷ Ibidem.

⁸ Kuiper, 'Onderzoek naar de buitenplaats in de Gouden Eeuw', 14.

⁹ Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 193, 426 en 529.

¹⁰ Ibidem, 193.

¹¹ Boschma-Aarnoudse, *Buitenplaatsen in de Purmer*, 80-85.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, 84.

(1616-?) 21-28 jaar en Hubertus (1618-?) 19-26 jaar.¹⁴ Een aardig detail is wel dat de jongste zoon, met de naam Hubertus, de haas omhoog houdt.

In beide gevallen gaat het om een opdrachtgever die het belangrijk vond dat niet alleen zijn gezin, maar ook de buitenplaats in volle glorie werd afgebeeld. Als hier toch Reinier Pauw met zijn gezin is afgebeeld, dan staat hier een telg uit het invloedrijke geslacht Pauw, die laat zien dat hij deel is van de elite in de Republiek. Het blijft echter onduidelijk waarom niet alle kinderen zijn afgebeeld.

Hoewel de leeftijden van de kinderen van Tholincx niet lijken overeen te stemmen met de manier waarop ze zijn afgebeeld, is het aannemelijker dat het zijn gezin is. Hier staat een man wiens familie zich recent in Amsterdam had gevestigd, maar die zich snel had opgewerkt en niet onderdeel was voor de regenten die het daar al meerdere generaties voor het zeggen hadden.¹⁵ Hij was sinds 1619 tot zijn faillissement in 1644 eigenaar van de kavels, was betrokken bij de bedijking van de Purmer en laat zijn zoon die de naam draagt van de beschermheilige van de jacht, een jachttrofee omhoog houden. Tholincx heeft misschien redenen gehad zijn kinderen jonger te laten afbeelden: de sterfdata van zijn vrouw en kinderen zijn niet bekend: misschien dateert het schilderij van na 1644 en wilde hij een herinnering aan gelukkiger tijden. Nader technisch onderzoek van het schilderij zal misschien meer duidelijkheid kunnen geven over de datering, waardoor ook duidelijker wordt wie er zijn afgebeeld.

¹⁴ Ibidem, 85.

¹⁵ Ibidem, 83.

4 Portret van Daniel Hendrick Lestevenon, Anna Margaretha Venturin, hun kinderen en een min, waarschijnlijk begin 1640¹

Kunstenaar: Gijsbert Jansz. Sibilla (circa 1598-1655).
Techniek: olieverf op doek.
Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, afmetingen onbekend.
Signatuur/opschrift: onbekend.
Huidige verblijfplaats: onbekend.
Herkomst: verzameling Mr. CH.G. van Baerle (1829-1921), Utrecht; veiling Muller (Amsterdam 1921 of 1922), nr. 39.
Geportretteerden: op de achtergrond bij het huis: Daniel Hendrick Lestevenon (1600-

1661), makelaar (tussenpersoon) en caffatier (handelaar in stoffen) in Amsterdam. Op de voorgrond van links naar rechts: zijn vrouw, Anna Margaretha Venturin (1600-1679), Barbara Lestevenon (1638-1690), een min, Ester Levestenon (1640-?), Jean Levestenon (?-1703), Anna Levestenon (?-?), Daniel Levestenon (?-1666), Anna Maria Levestenon (1636-1661), Marij Levestenon (1634-?), Geertruij(de) Levestenon (1631-1661) en Elisabeth Lestevenon (1629-?).

Naam/ locatie buitenplaats: buitenhuis aan de Weespervaart, tussen Diemen en Muiden.

Beschrijving schilderij

Op de achtergrond is een huis aan een kanaal of rivier afgebeeld, met een entree en een voorhof waar vogels lopen. De voorhof wordt op de achtergrond afgesloten met een muur met daarin een poort. Aan de zijkant van het huis, aan de waterkant, bevindt zich een warande, en op de eerste etage een soort terras. Het huis lijkt van baksteen met hardstenen versieringen en rechts ervan zijn nog enige gebouwen te zien. Rechtsboven in de lucht zijn drie engeltjes met een bloemenkrans geschilderd, mogelijk drie reeds overleden kinderen. Bij het huis, aan de waterkant, staat de eigenaar Daniel Lestevenon, met zijn linkerhand in de zij. Zijn vrouw Anna, de min en de twee jongste kinderen zijn op de voorgrond in een bootje afgebeeld, de andere kinderen staan op de dijk. Er is een verschil in kleding tussen die van de jongste drie (zij lijken kleurig gekleed) en die van de ouders en oudere kinderen (zo te zien in het zwart met platte witte kragen). Mogelijk zijn zij (en de min) later erbij geschilderd, iets wat wel vaker bij familieportretten voorkwam.² Volgens het RKD zou de gezinssamenstelling op dit portret ook niet overeenkomen met de werkelijkheid.³

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/portraits/144320> (14-02-2017); Het RKD geeft 1625-1640 aangezien de leeftijden van de kinderen (tenzij er enkele later zijn bijgeschilderd), lijkt begin 1640-1641 beter.

² Laarmann, *Het Noord-Nederlands familieportret in de eerste helft van de zeventiende eeuw*, 82-83.

³ <https://rkd.nl/nl/explore/portraits/144320>. (14-02-2017)

Het geslacht Lestevenon was afkomstig uit de streek rond Lille, en sommige leden van de familie waren via Keulen in Amsterdam terechtgekomen, waar David Lestevenon is geboren.⁴ Veel familieleden waren zijdehandelaar en redelijk vermogend. Hoewel zij ‘import-Amsterdammers’ waren, gingen zij om met leden van het Amsterdamse patriciaat. Daniel Hendrick liet in 1661 een huis bouwen aan de Herengracht waar hij met zijn gezin woonde.⁵ Aangezien hij in 1620 in Amsterdam getrouwd is, zal Amsterdam zijn vaste woonplaats zijn geweest en het hier afgebeelde huis een buitenhuis. Dat alleen Daniel Hendrick Lestevenon bij het huis staat, en de rest van zijn gezin niet, wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het feit dat het om een grote groep gaat en dat de opdrachtgever (of de schilder) het huis én de familie zo volledig mogelijk wilde laten zien. Op deze manier kon toch het hele gezin worden afgebeeld en de positie van de vader bij het huis geeft de band tussen de familie en het huis weer. De oudste zoon en dochter zijn prominent afgebeeld: bij hen ligt blijkbaar de toekomst van de familie.

Met dit familieportret met daarop een buitenhuis en met zijn houding heeft Daniel Lestevenon wellicht willen uitdrukken dat hij, hoewel zijn familie relatief kort in Amsterdam woonde, als koopman wel degelijk meetelde binnen de Amsterdamse toonaangevende kringen.

⁴ <http://www.len.dds.nl/helsloot/Personenlijst/nederlands/1149.htm>. (07-03-2018)

⁵ Ibidem en Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 2, 712.

5 Portret van Jan van Hensbeeck, zijn vrouw en een kind, circa 1640¹

(a)

Kunstenaar: Gerard Donck (1660/1610 – 1640/1660).²

Techniek: olieverf op paneel.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 76 x 106.2 cm.

Signatuur/opschrift: links onder: *Donck*.

Huidige verblijfplaats: National Gallery, Londen, NG1305.

Herkomst: onbekend, in 1890 door de National Gallery aangekocht.

Geportretteerden: mogelijk Jan van Hensbeeck, koopman en koekbakker in Amsterdam (?–1679), zijn vrouw Maria Coeck (Koeck, ? - 1679) en een van hun kinderen.

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Beschrijving schilderij

Rechts op het schilderij is op een bospad, onder een bomengroep, een echtpaar afgebeeld, mogelijk Jan van Hensbeeck en zijn vrouw Maria Coeck. Van Hensbeeck is gekleed in een donker kostuum met witte kraag en witte manchetten. Hij heeft een zwarte cape om, een zwarte hoed op en draagt schoenen met rozetten en lijkt met zijn rechterhand te wijzen naar een huis of het dorpje, dat verderop ligt. Achter het huis is een (kerk)toren zichtbaar. Rechts zit Maria in een zwarte japon met witte molensteenkraag en witte manchetten en een wit kapje op het hoofd. Zij wijst met haar rechterhand naar een mandje met druiven dat op de grond staat. Haar linkerhand houdt de hand van een klein kind vast dat tegen haar knie geleund staat, gekleed in een bruin jurkje en een kapje op het hoofd, waarschijnlijk een meisje. Tussen het echtpaar staat op de achtergrond een huis. Aan de horizon zijn de contouren van een stad zichtbaar.

De National Gallery kan niet (meer) bewijzen dat hier het echtpaar Van Hensbeeck-Coeck is afgebeeld. In het begraafregister van Amsterdam staat vermeld dat Jan van Hensbeeck, echtgenoot van Maria Coeck op 5 september 1679 is begraven.³ Uit dat zelfde jaar dateert een tekening van Maria Coeck op haar sterfbed.⁴ Als adres is de Haarlemmerdijk genoteerd. Aangezien die toen buiten de bebouwde kom van Amsterdam lag, is het ook mogelijk dat het

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/g-donck-portrait-of-jan-van-hensbeeck-his-wife-and-a-child>. (14-04-2018). De National Gallery dateert het portret op basis van de kleding uit circa 1630.

² Er zijn weinig gegevens bekend van Gerard Donck.

³ Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Burgerlijke Stand, DTB 1056, p.174 en p.175, Begraafregisters vóór 1811: NL-SAA-11146273.

⁴ <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/g-donck-portrait-of-jan-van-hensbeeck-his-wife-and-a-child>. (14-04-2018)

huis op de achtergrond de permanente woning van Van Hensbeeck was.

Of hier werkelijk het genoemde echtpaar is afgebeeld, is onduidelijk: volgens de National Gallery zou de kleding erop wijzen dat het schilderij niet veel later dan 1630 geschilderd is, terwijl uit archieven blijkt dat pas in 1637 huwelijkse voorwaarden zijn opgesteld tussen Jan van Hensbeeck en Maria Coeck.⁵ Dat zal vóór de huwelijksdatum zijn gedaan. Aangezien het afgebeelde kind minstens een jaar oud lijkt (en als het niet vóór het huwelijk verwekt is), zou de datum van vervaardiging eerder richting 1640 liggen.

Waarom Maria Coeck wijst op het mandje druiven is niet duidelijk. Druiven werden vaak als metafoor voor vruchtbaarheid afgebeeld, maar Maria Coeck lijkt al wat ouder en het is de vraag of er na het meisje nog andere kinderen zouden volgen. Een andere mogelijkheid is dat de compositie (vooral van de man onder een boom, naast een waterloopje) een verwijzing is naar psalm 1:3 zoals De Jongh stelt.⁶ Dan zou de houding van de man verwijzen naar vroomheid en een geslaagd leven.

Gerard Donck hanteerde ook op andere schilderijen een dergelijke compositie (een familie op een bospad en een bouwwerk op de achtergrond), bijvoorbeeld het *Portret van een familie in een landschap* (b).⁷ Het kan dus zijn dat het huis niets met de geportretteerden te maken had, maar ondanks de twijfel aan hun identiteit en de onduidelijkheid over het afgebeelde huis, lijkt er door het gebaar van de man wel een relatie te bestaan tussen de familie en het landschap. Van Hensbeeck heeft misschien redenen gehad de beschouwer erop te wijzen dat hij niet zo maar een koopman of koekbakker was, maar iemand die succesvol is en zich een huis van enige omvang kon permitteren.

(b)

Portret van een familie in een landschap
(1627-1640)

Kunstenaar: mogelijk Gerard Donck.

Techniek: olieverf op paneel.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 85,5 cm × 114,5 cm.

Signering en datering: onbekend.

Huidige verblijfplaats: onbekend.

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

⁵ Ibidem en Historisch centrum Overijssel, Archief familie Heerkens, inv.nr. 0238.1, Geslacht van Hensbeeck.

⁶ De Jongh, *Portretten van echt en trouw*, 221 en 224.

⁷ <https://rkd.nl/nl/explore/images/51256>. (14-04-2018)

6 Familieportret van Hendrick Jansz. Meebeeck Cruywagen, Barbara Jans Mastenbroek, hun kinderen en de grootmoeder, circa 1642¹

Kunstenaar: toegeschreven aan Jacob van Loo (1614-1670).
Techniek: olieverf op doek.
Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 100 x 135 cm.
Signatuur/opschrift: op achterkant: *De Familieportretten verbeeld voor hunne hofstede aan de Hoge Dijk buiten den Haarlemmerpoort te Amsterdam, van het geslagt van Meebeeck Kruywagen, huisvrouw van Jan Troost, curator der desolate boedelkamer te Amsterdam. Zij is begraven den 15 december 1699 in de N. kerk en was de moeder van Cornelis Troost, kunstschilder.*²

Huidige verblijfplaats: Rijksmuseum, Amsterdam, inv./cat.nr. SK-A-81.

Herkomst: privécollectie verzameling weduwe Schol, Amsterdam, in 1827 verkocht aan het Rijksmuseum.

Geportretteerden: van links naar rechts zijn afgebeeld: Cornelis (circa 1628-1674), Pieter (circa 1633-vóór 1674), Jan (op de rug van de bok, ?-1681), Claas (in de wagen, ?-na 1666), Niesgen Claesdr. (de schoonmoeder van Meebeeck Cruywagen, 1569-1645), Jacob, (?-na 1678), Ryckert (?-na 1661, vóór 1666), Barbara Jans Mastenbroek (?-1650) en Hendrick Jansz. Meebeeck Cruywagen (1598-?), virtualiehandelaar en zeilmaker in Amsterdam.

Naam buitenplaats: Buitenhuis aan de Hoge Dijk buiten de Haarlemmerpoort te Amsterdam.

Beschrijving schilderij

Op dit familieportret is het gezin met de grootmoeder naast een wagen met paard afgebeeld; er staat ook een bok tussen de kinderen. Achter de familiegroep, die aan de rand van een pad staat, is het boerenhuis afgebeeld dat door de grootmoeder, Niesgen Claesdr. met andere bezittingen aan de Uitweg tussen de Ringsloot en de Sloterdijkermeer in de familie was gebracht.³ Wellicht is zij daarom prominent in het midden afgebeeld.

Links zijn molens en de contouren van een stad zichtbaar, rechts een ander gebouw, mogelijk een open hal of overdekte waranda, in geheel andere stijl dan het boerenhuis. Dit zou een fantasiebouwwerk kunnen gaan.

Hendrick Meebeeck en zijn vrouw staan hand in hand. Zij draagt aan haar rechterhand een handschoen. De grootmoeder lijkt een (zak)doek in haar handen te houden. De kinderen zijn

¹ Gegevens over schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/10630>. (07-03-2018)

² P.J.J. van Thiel, e.a., *Alle schilderijen van het Rijksmuseum te Amsterdam* (Amsterdam/Haarlem 1976) 353.

³ I.H. van Eeghen, 'De familie Meebeeck Cruywagen', *Maandblad Amstelodanum* 49 (1962) 79-84, aldaar 81.

in het okergeel/bruin gekleed met platte vierkante kragen, de ouders en grootmoeder in het zwart. Het echtpaar kreeg twaalf kinderen, van wie slechts zes zonen in leven zijn gebleven.

Hendrick Meebeeck noemde zich in 1623 ook Cruywagen, naar het pand de Gulden Kruiwagen op de Nieuwendijk, waar hij zijn victualiewinkel dreef.⁴ Het is goed mogelijk dat de zo prominent afgebeelde wagen een relatie uitdrukt met de naam Kruiwagen. Dat het inderdaad gaat om een buitenhuis, blijkt uit het feit dat Hendrick Meebeeck (in ieder geval in 1631) een pand aan het Singel bewoonde, waar hij eigenaar van was en dat ook de naam Kruiwagen droeg.⁵ Uit de afrekening van zijn testament (uit 1662) blijkt dat hij naast de eerdergenoemde panden nog minstens vier andere panden, stukken land, een boomgaard en scheepsparten bezat.

Mogelijk is dit familieportret bedoeld als troost voor het nageslacht na de dood van de grootmoeder, die midden op het schilderij is afgebeeld met haar buitenhuis op de achtergrond en is zij de opdrachtgeefster geweest. Toch worden op dit portret ook andere boodschappen overgebracht: hier staat een eerzaam gezin (het bokje als opvoedingsmetafoor), met een elkaar liefhebbend echtpaar (man en vrouw staan hand in hand). Daarnaast wordt welstand uitgedrukt door de afbeelding van de wagen en het paard, de kinderen die volgens de laatste mode gekleed zijn en de voorname zwarte kledij van de volwassenen.

⁴ Ibidem, 80.

⁵ Ibidem.

7 Familieportret met een bokje voor een huis, 1644¹

Kunstenaar: A. Molenaer (?-?, actief 1641-1652).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 134,6 x 198,2 cm.

Signatuur/opschrift: resten van signatuur en datering, niet bekend waar: ...NAER/44.

Huidige verblijfplaats: onbekend.

Herkomst: Christie's (New York City, 1998) lotnr. 249.

Geportretteerden: familie uit de Zaanstreek.

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Beschrijving schilderij

Voor een huis dat zich in een landelijke omgeving bevindt, is onder een boom een familie afgebeeld, bestaande uit ouders en tien kinderen (twee oudere kinderen en de anderen wat jonger). Geheel links staat een jongetje in een groenbruin kostuum met een hoed in de linkerhand; met zijn rechterhand houdt hij de leidsels van een bokje vast. Naast hem zit een meisje in een rode rok en wit schort met een zwart lijfje die een pop vasthoudt, schuin voor haar staat een poppenwiegje. Daarnaast staat een ouder meisje in zwarte kleding met naast haar een kleiner meisje, eveneens in het zwart, met een wit schort. Rechts van hen staat een jonger meisje, ook in rode rok, wit schort en zwart lijfje. Tussen haar en de moeder is een klein meisje in het zwart te zien. De moeder zit en is gekleed in het zwart; zij houdt een baby op schoot, waarschijnlijk een meisje. Schuin achter haar staan de vader, zijn rechterhand in de zij, in het zwart, met zwarte hoed op en een zoon, gekleed in het bruin, ook met een zwarte hoed op. Geheel rechts staat een (oudere) zoon, gekleed in het zwart, linkerhand in de zij en in zijn rechterhand een zwarte hoed. Tussen hem en de anderen staat een (oudere) dochter in een grijze rok met wit schort en een zwart lijfje. Allen dragen platte witte kragen; de vrouwen en meisjes hebben mutsen op. Er lijkt een groot leeftijdsverschil tussen de oudste zoon en dochter en de andere kinderen.

Het huis op de achtergrond lijkt van baksteen met witte natuurstenen sierranden (en zogenaamde 'speklagen') en lijkt een trapgevel te hebben. Boven op een van de trappen staat een beeld. Op de gevel is een gevelsteen aangebracht met het wapen van Amsterdam en boven

¹ Gegevens schilderij: <https://rkd.nl/nl/explore/images/45084>. (18-05-2018). Het RKD geeft als datum 1640, hoewel op het schilderij 44 is vermeld.

in de gevel bevindt zich een gevelsteen die volgens Renckens een man met een tulband weergeeft, wat zou refereren aan het beroep van de vader: handelaar in Oosterse specerijen of schipper.² Volgens Laarmann was Molenaer werkzaam in de Zaanstreek; dit kan erop wijzen, dat het hier gaat om een Amsterdamse familie met een buitenhuis in de Zaanstreek, hoewel de kleding van de vrouwen eerder zou wijzen op een Zaanse familie.³ Het bokje zal verwijzen naar de deugdzame principes van deze, waarschijnlijk doopsgezinde, sober geklede familie. Doordat zowel de vader als de oudste zoon met een hand in de zij staan, komen zij imponerend over. Dit, gecombineerd met het royale huis op de achtergrond, geeft de indruk van een welvarender gezin dan uit de sobere kleding en stijve compositie blijkt.

² B.J.A. Renckens, 'Een onbekende Noordhollandse portretschilder: A. Molenaer' in: *Oud Holland* 84 (1969), 76-80, aldaar 79.

³ Ibidem; Laarmann, *Het Noord-Nederlands familieportret in de eerste helft van de zeventiende eeuw*, 54-55.

8 Dubbelportret van Jan Cornelisz. Vijgeboom en zijn vrouw Anneken Joosten Boogaert in de tuin van een landhuis te Dubbeldam, 1647¹

Kunstenaar: Samuel van Hoogstraaten (1627-1678).

Techniek: olieverf op doek.

Afmetingen: liggende rechthoek, 102 x 130 cm.

Signatuur / opschrift:

linksonder: *S. v hoogstraten* 1647.

Huidige verblijfplaats:

Dordrechts Museum, Dordrecht, inv.nr. DM/005/864.

Herkomst: In 1929 in Berlijn door particulier aangekocht; veiling Sotheby's (New York City, 2005), lotnr. 147; veiling Sotheby's (Amsterdam, 2005), lotnr. 52.

Geportretteerden: Jan

Cornelisz. Vijgeboom (? – 1665), rijke kruidenier en diaken van de doopsgezinde gemeente in Dordrecht en zijn vrouw Anneke Joosten Boogaert (? – 1650).

Naam/ locatie buitenplaats: Landhuis Dubbelsteijn in Dubbeldam, nabij Dordrecht.

Beschrijving schilderij

Op het schilderij zijn op de voorgrond rechts van het midden een man en vrouw ten voeten uit afgebeeld. De achternaam van Jan Cornelisz. Vijgeboom was ontleend aan het uithangbord van zijn winkel, waarop een vijgenboom was afgebeeld. Het echtpaar is sober gekleed, de man in het zwart met een zwarte hoed, en een platte witte kraag. De vrouw draagt een grijzige onderrok met daarover en zwart lijfje en een witte molenstenekraag of een plooiakraag; zij heeft een wit mutsje op.

Zij staan hand in hand naast een tulpenbed. Tulpen waren pas enkele decennia echt goed bekend in de Nederlanden.² Jan Vijgeboom houdt een 'gebroken' tulp (een gevlamde tulp in twee kleuren, veroorzaakt door een virus) in zijn rechterhand die hij klaarblijkelijk zijn vrouw aanbiedt. Hoewel aan sommige bloemen een symbolische betekenis wordt toegekend, is het niet waarschijnlijk dat dit in de zeventiende eeuw ook voor de tulp gold.³ De tulpenmanie was in 1637 al grotendeels voorbij, maar de tulp zal nog steeds als een bijzondere, exotische bloem zijn gezien.⁴ Dat gold vooral voor de zeldzame, gebroken tulpen die tijdens de tulpenmanie voor

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/115772>. (25-02-2018)

² Epcó Runia, *Bloemen* (Den Haag/ Zwolle 2007) 20.

³ Sam Segal, *Flowers and Nature. Netherlandish Flower Painting of Four Centuries* (Amstelveen 1990) 23.

⁴ Prak, *Gouden Eeuw*, 103-105.

astronomische bedragen verhandeld werden. De aanbidding van deze tulp zal hier dan ook als een bewijs van liefde en hoogachting zijn bedoeld.

De tuinen naast en achter het echtpaar zijn met hagen omzoomd. In een van de perken op de achtergrond links zijn nog een vrouw en een man zichtbaar die de tuin lijken te bezichtigen. Op de achtergrond, achter enkele geschoren bomen is een landhuis van twee verdiepingen geschilderd waarvan de zijgevel en de voorgevel zichtbaar zijn. Aan de achterkant van het huis bevindt zich nog meer bebouwing.

Het gaat hier hoogstwaarschijnlijk om de (niet meer bestaande) buitenplaats Dubbelsteyn in Dubbeldam, ten zuiden van Dordrecht.⁵ Hoewel in beschrijvingen van het portret vaak wordt vermeld: ‘.. in de tuin van *hun* landhuis...’, was Jan Vijgeboom volgens het Dordrechts Museum niet de eigenaar van deze buitenplaats; hij bezat wel een tuin bij de stad en landerijen bij Dubbeldam en in zijn boedelinventaris wordt een schilderij van Jan Vijgeboom en zijn vrouw bij de hofstede ‘onder Dubbeldam’ genoemd.⁶ Dat maakt het aannemelijk dat dit het bedoelde schilderij is.

Of Jan Vijgeboom nu wel of geen eigenaar was van Dubbelsteyn; de grootte en de positie van het herkenbare huis wijzen erop dat het niet toevallig op de achtergrond van dit dubbelportret is terechtgekomen. Ook het feit dat het echtpaar is afgebeeld in een tuin en niet zo maar op een bospad, duidt erop dat die betekenis heeft: de afbeelding van de tuin was misschien voor Jan Vijgeboom een teken van welstand.⁷ Of het om een realistische werkelijke weergave gaat van een bestaande tuin of aangrenzende tuin bij Dubbelsteyn, blijft de vraag. De compositie van een echtpaar dat hand in hand in een formeel aangelegde tuin staat, waarbij de man zijn vrouw een bijzondere tulp aanbiedt, zou ook bedoeld kunnen zijn als verwijzing naar het thema van de minnetuin.⁸ Wellicht is dit schilderij ter gelegenheid van een huwelijksjubileum geschilderd en heeft Jan Vijgeboom met dit schilderij zowel zijn welstand als zijn liefde voor zijn vrouw willen aantonen. Misschien dat hij niet beschikte over de buitenplaats Dubbelsteyn, maar wel over een tuin die zich bevond te midden van buitenplaatsen die gebruikt is om het thema van de liefdestuin vorm te geven.

⁵ Van der Wyck, *De kasteeltekeningen van Roelant Roghman* 1, 58.

⁶ <https://www.dordrechtmuseum.nl/objecten/id/dm-005-864/> (25-02-2018). Ook is er enige twijfel of het hier wel gaat om een afbeelding van Jan Vijgeboom en zijn vrouw: <https://www.trouw.nl/home/de-jonge-hoogstraten-was-beinvloed-door-rembrandt~ace43d35/> (25-02-2018); Michiel Roscam Abbing, *De schilder & schrijver Samuel van Hoogstraten 1627-1678. Eigentijdse bronnen & oeuvre van gesigeneerde schilderijen* (Leiden 1993) 35.

⁷ Paul Taylor, *Bloemstillevens in de Gouden Eeuw* (Zwolle 1995) 15-16.

⁸ Kloek, *De kasteeltekeningen van Roelant Roghman* 2, 67-68.

9 Portret van de familie Van Wijckersloot, 1650-1660¹

Kunstenaar: navolger Jan Baptist Weenix (1621 – 1659).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, hoogte 97.8 x 136.3 cm.

Signatuur/opschrift: resten signatuur op bierton; op de wagen:

familiewapen Van Wijckersloot; Op etiket op spieraam op achterkant:

Portrait of Arnout van Wyckersloot // son of Hendrik + Catherine Vos died 13 oct. 1698 // also his wife née Christine Wessels // and his 3 children Angelica who married J.M. Leers // Petronella "[who]" [married] J.J. Leers // and Jan Arnout // Two maidserveants // By J.B. Weenix

signed // The portrait of the artist in the lefthand corner is probably a self portrait..

Huidige verblijfplaats: Centraal Museum, Utrecht, inv./cat.nr. 21649.

Herkomst: kunsthandelaar Galerie Miethke, Wenen; kunsthandelaar Frost & Reed, London/ Bristol/ Liverpool/Beverly Hills (1928); privécollectie H. Bulton Jones, London (als J.B. Weenix); kunsthandelaar art dealer Frank Partridge & Sons, Londen (J.B. Weenix, 1939); privécollectie Mrs. Derek Fitzgerald, Heathfield Park/London (1947); geveild bij Sotheby's London; als J.B. Weenix, lotnr. 16 (1963); Leger Galleries Londen/Brussel; aankoop Centraal Museum, Utrecht (1979).

Geportretteerden: van links naar rechts: schilder (onbekend), een min met een baby, Maria Dibbout (?-?), Cornelis van Wijckersloot (?-?), brouwer, twee meisjes in een hondenwagen, een meisje dat de wagen duwt.

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Beschrijving schilderij

Op een stoep voor een huis is een groep mensen afgebeeld. Geheel links, de schilder in een bruine jas met een palet in zijn rechterhand. Naast hem staat de min in een rode japon met een muts op die een baby vasthoudt die voor haar op een laag muurtje zit. Daarnaast staat Maria Dibbout, gekleed in een zwarte overjurk met witte onderrok, zij heeft een zwarte tipmuts op en een waaier in rechterhand. In het midden staat Cornelis van Wijckersloot, gekleed in een zwart kostuum met gespleten mouwen; hij heeft een mantel over zijn schouders, een grote hoed op en hij houdt een wandelstok in zijn linkerhand. In een wagentje, getrokken door een bruin-witte hond, zitten twee meisjes in grijze kleding met witte kraag, schortje en muts. Achter de wagen loopt een meisje, eveneens in grijs met witte kledij. Voor het muurtje en bij het huis liggen enkele biervaten, op de linker is een witte lelie afgebeeld. Op het wagentje is het familiewapen van de familie Wijckersloot geschilderd. Op de achtergrond is een landschap met bomen en water met watervogels zichtbaar.

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/14647>; <https://www.centraalmuseum.nl/nl/collectie/21649-portret-van-de-familie-van-wijckersloot-jan-baptist-weenix>. (beide 16-12-2018)

Cornelis van Wijckersloot was tussen 1652 en 1657 eigenaar van de brouwerij *De witte lelie* aan de Oudegracht in Utrecht. Het gebouw zal waarschijnlijk niet verwijzen naar de brouwerij, aangezien het niet in een stedelijke omgeving staat. Of Cornelis van Wijckersloot over een buitenplaats beschikte, is niet bekend. Het gebouw oogt simpel, en ziet er niet bepaald uit als buitenplaats. De manier waarop de personen zijn afgebeeld, doet denken aan een familie die de deur uitstapt om aan een wandeling te beginnen. Misschien was de afbeelding van het gebouw bedoeld om te laten zien dat Cornelis van Wijckersloot over voldoende middelen beschikte om een dergelijke woning te (kunnen) bezitten.

10 Portret van Jochem van Aras en Elisabeth Claes Loenen met hun dochter Maria van Aras, 1654¹

Kunstenaar: Bartholomeus van der Helst (1613-1670).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 167,60 x 196,20 cm.

Signatuur/opschrift: rechtsonder: van der Helst f. 1654

Huidige verblijfplaats: The Wallace Collection, Londen.

Herkomst: boedel Elisabeth Claes Loenen ('int groot sallet Een groot stuck begrijpende drie conterfeytsels int geheel van Jochem van Aras met zijn huysvrouw en dochter[...] gedaen van der Elst').² Vererfd via de familie van haar tweede echtgenoot Gerrit Schouten; veiling Helene Herry (Antwerpen 1848); veiling Baillie (Antwerpen 1862) alwaar

aangekocht door 4th Marquess of Hertford en ondergebracht in The Wallace Collection, Londen.

Geportretteerden: Jochem van Aras (?-1662), een vermogende bakker en koopman in Amsterdam, zijn vrouw Elisabeth Claes Loenen (circa 1616-1673) en hun dochter Maria van Aras (circa 1646 – 1684).

Naam/ locatie buitenplaats: Tetro's Bosch / De Grauwe Olifant, Overveen.

Beschrijving schilderij

In een landschap is links een familiegroep van drie personen afgebeeld. Geheel links zit Johan van Aras met de benen over elkaar; hij heeft halflang haar en is gekleed in een jachtkostuum. Met zijn linkerhand wijst hij naar een jachthond die naast hem staat en zijn rechterhand leunt op de hals van de hond. Aan zijn voeten ligt een tweede jachthond. Naast hem zit zijn vrouw in een witte japon, afgezet met goudstiksel. Zij heeft een tipmuts op met witte veren en draagt parel oorhangers. Met beide handen houdt zij een dode haas op. Naast haar staat Maria in een blauwe japon, ook zij draagt oorhangers en ze heeft een schaal met perziken in haar handen.

Op de achtergrond is een doorkijk naar landschap geschilderd met de contouren van Haarlem en een buitenplaats met een torentje dat waarschijnlijk De Grauwe Olifant bij Overveen is.³ Jochem van Aras had in 1648 de hofstede Tetro's Bosch gekocht en haar

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden ontleend aan: Judith van Gent, 'A new identification for Bartholomeus van der Helst's family portrait in the Wallace Collection', 165-167.

² Ibidem, aldaar 165.

³ Judith van Gent, *Bartholomeus van der Helst. Een studie naar zijn leven en werk* (Zwolle 2011) 238-239; <https://www.wallacecollection.org/whatson/treasure/27>. (15-10-2017)

hernoemd, naar het uithangbord met daarop een olifant van zijn koekenbakkerij in Amsterdam.⁴ Hij bezat ook enkele panden in Amsterdam en woonde bij zijn overlijden in 1662 in een woning in de Oude Brugsteeg. De Grauwe Olifant lijkt dus inderdaad een buitenverblijf te zijn geweest. Met de aankoop ervan zal Jochem van Arras ook het jachtrecht hebben verkregen; daar wijzen de honden en de dode haas op.

De pose die het echtpaar aanneemt en de verwijzing naar de jacht laten hun welstand zien. Het feit dat hun buitenplaats zo klein is afgebeeld (maar wel zichtbaar) in het weidse landschap en zij zelf zo nadrukkelijk op de voorgrond zijn afgebeeld, geeft wel aan dat het hier meer ging om een familieportret waarop de levenswijze zichtbaar was dan het tonen van de buitenplaats. Maar die zal wel zijn afgebeeld om te laten zien dat deze Amsterdamse bakker zich toch wel een buitenplaats bij Haarlem kon veroorloven met mogelijk de daaraan verbonden heerlijke rechten zoals het jachtrecht.

Het schilderij heeft lang bekend gestaan als een afbeelding van de (Haarlemse) brouwer Gerrit Schouten met zijn eerste vrouw, Geertruij Gael, maar de samenstelling van hun gezin komt niet overeen met de hier afgebeelde personen. Elisabeth Claes Loenen was (na de dood van Jochem van Arras in 1662) in 1665 met Gerrit Schouten hertrouwd, waardoor de verwarring mogelijk is ontstaan.⁵

⁴ Van Gent, *Bartholomeus van der Helst*, 238-239.

⁵ Van Gent, 'A new identification for Bartholomeus van der Helst's family portrait in the Wallace Collection', aldaar 167.

11 Portret van Gerard Pauw en zijn gezin, 1654¹

Kunstenaar: Jan Mijtens (1614-1670).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 134,00 x 203,00 cm.

Signatuur/opschrift: linksonder: *J[D]Jan Mijtens pin[.]*/Ao 1654.

Huidige verblijfplaats:

Privécollectie.

Herkomst: Vererving in de familie Pauw; Kunsthandel J. Goudstikker, Amsterdam; daar verworven door Mr.M.C.H. Pauw van Wieldrecht, mei 1893.

Geportretteerden: Gerard Pauw (1615-1676), Raad en Rekenmeester bij de Rekenkamer der Grafelijkheidsdomeinen van Holland en West-Friesland, Heer van Heemstede; zijn vrouw Agatha van Hartighsveld (1627-1697); tussen hen in hun dochter Agatha (1) (1652-1656); rechts dochter Agatha (2) (1656-1698).

Naam/ locatie buitenplaats: Kasteel Heemstede bij Haarlem.

Beschrijving schilderij

Links van het midden is een deel van het gezin van Gerard Pauw afgebeeld. De oudste dochter Anna (geboren 1648) was al overleden toen dit portret werd geschilderd (1654) en zij komt niet er niet op voor. Tussen de ouders staat dochter Agatha die overleed in 1656. In dat zelfde jaar (ongetwijfeld na het overlijden van Agatha) werd een derde dochter geboren, die ook Agatha werd genoemd; volgens Bauer is zij rond 1659 op 4-5 jarige leeftijd erbij geschilderd (het bijchilderen van later geboren kinderen deed Mijtens wel vaker).² Dat verklaart ook het geringe leeftijdsverschil tussen beide meisjes (later werden nog een dochter en een zoon geboren).

De moeder, gekleed in een grijsblauwe japon met een oud-rose 'rabat' en een gele draperie om haar armen, zit links en toont de oudste Agatha, in blauwe japon met een pluim in het haar, die tegen haar aanleunt, met enkele bloemen (mogelijk rozen). Naast haar zit haar man Gerard Pauw; hij heeft lang krullend licht haar en draagt een donkerrood fluwelen kostuum met draperie, met rode strikken aan de schoenen. Schuin voor hem staat de jongere Agatha in een gele japon met fruit (sinaasappels?) in de armen. Ook zijn twee hondjes afgebeeld. Rechts van het midden is een kasteel omgeven door water geschilderd.

¹ Gegevens over schilderij en geportretteerden: Alexandra Nina Bauer, *Jan Mijtens (1613/14-1670). Leben und Werk* (Petersberg 2006), 63-64 en 254-256.

² Röntgenonderzoek heeft aangetoond dat het rechter meisje later (rond 1659/1660) is bijgeschilderd. Door dit onderzoek is aannemelijk gemaakt dat hier het gezin van Gerard Pauw is afgebeeld. Zie Ekkart en Van den Donk, *Lief en leed*, 154.

Gerard Pauw was een van de leden van het geslacht Pauw dat in de Republiek belangrijke functies vervulde. Hij was de oudste zoon van Adriaan Pauw (1585-1653), raadspensionaris van Holland en West-Friesland en een van de onderhandelaars bij de Vrede van Munster. Adriaan Pauw was van Amsterdam, waar hij pensionaris was geweest, rond 1624 naar Den Haag verhuisd, omdat hij daar een generaliteitsambt had gekregen.³ Zijn zoons Gerard en Michiel vervulden eveneens functies voor de Staten en woonden ook in Den Haag: Gerard Pauw woonde daar op de Turfmarkt.⁴ Hun broer Reinier Pauw bleef in Amsterdam wonen.⁵ Gerard Pauw had na het overlijden van zijn vader (in 1653) het kasteel en de heerlijkheid Heemstede (sinds 1620 in bezit van Adriaan Pauw), en daarmee de titel Heer van Heemstede geërfd.

Lange tijd is aangenomen (en het RKD gaat hier nog steeds van uit) dat hier Michiel Pauw (1617-1658), Anna Maria Fassin (1628-1665) en hun twee oudste kinderen zijn afgebeeld.⁶ Volgens het RKD gaat het hier om een portret van het gezin van Michiel Pauw (1617-1658) en Anna Maria Fassin (1628-1665). De twee kinderen zouden dan Johan Pauw (links, 1653-1686) en Adriana Pauw (rechts, 1652-1713) moeten voorstellen. Hoewel de leeftijd van de kinderen dit wel aannemelijk maakt, lijkt het toch onwaarschijnlijk dat Michiel Pauw zich liet afbeelden met het kasteel van zijn broer op de achtergrond. Zelf was hij Heer van Hogersmilde; het zou logischer zijn als op de achtergrond een buitenplaats was afgebeeld die daarnaar verwees. Ook het onderzoek van Bauer wijst meer in de richting van een afbeelding van het gezin van Gerard Pauw.

Het verkrijgen van het kasteel en de heerlijkheid in 1653 met de daaraan verbonden rechten zal voor hem reden zijn geweest om een jaar later dit portret te laten schilderen.

³ Maarten Prak, *Gouden Eeuw* 199.

⁴ A.J.M. de Haan, 'Van Adriaan Pauw tot Jhr. Mr. Joan Roël' in *Jaarboek Geschiedkundige vereniging Die Haghe*, 1974, 125-148, aldaar 126-129 en Bauer, *Jan Mijtens* 255.

⁵ Zie ook: *Portret van een familie* van Cornelis Holsteyn; Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 193.

⁶ <https://rkd.nl/explore/images/124435>. (25-01-2017)

12 Portret van een man, waarschijnlijk Hendrick Zegersz. van der Kamp en portret van een vrouw, waarschijnlijk Hester du Pire, beide 1655¹

(b)

(a)

Kunstenaar: Bartholomeus van der Helst (1613-1670).

Techniek: olieverf op doek.

Afmetingen: beide: staande rechthoek, 111,5 x 97 cm.

Signatuur/opschrift: man rechtsonder: *B. vander Helst / 1655*; vrouw linksonder: *B. vander Helst / 1655*.

Huidige verblijfplaats: onbekend.

Herkomst: privécollectie Jean-Robert Tronchin Boissier (Geneve) en daarna door vererving tot de Bessinge Estate Sale (1938, bij Geneve), privécollectie Xavier Givaudan (Geneve); Otto Naumann Ltd., New York City (vanaf 2010); in januari 2018 beide (apart) geveild bij Sotheby's, New York.

Geportretteerden: waarschijnlijk Hendrick Zegersz. van der Kamp, brouwer te Amsterdam, (circa 1606-?) en zijn vrouw, Hester du Pire (circa 1601-1656).

Naam/ locatie buitenplaats: Huis Te Manpad bij Heemstede.

Beschrijving schilderijen

Op het linker schilderij is een man zittend afgebeeld, met het lichaam naar links en het hoofd naar rechts, zijn rechterhand steunt op de leuning van zijn stoel, de linkerhand is open. Hij is gekleed in het zwart, met witte manchetten, een platte witte kraag en heeft een zwarte hoed op. Hij zit voor een balustrade, waarachter een landschap zichtbaar is, met in de verte de contouren van een stad, waarschijnlijk Haarlem. Tussen de stad en de balustrade is een duinlandschap geschilderd; achter een boomgroepje is het dak van een huis te zien.

Het rechter schilderij toont een zittende vrouw, met het lichaam naar rechts en het hoofd

¹ Gegevens schilderijen en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/244738> en <https://rkd.nl/nl/explore/images/244740> (beide 17-04-2018); P. Biesboer, 'Een nieuwe identificatie van twee pendantportretten door Bartholomeus van der Helst: Hendrick Zegersz van der Kamp en Hester du Pire', *Maandblad Amstelodanum* 102 (2015) 2, 91-101.

naar links. Zij heeft een gesloten waaier in de rechterhand; de linkerhand leunt op de leuning van de stoel. Zij is in het zwart gekleed met een grote witte kraag met zwarte strikjes en witte manchetten. Ze draagt een tipmuts, parel oorbellen en een parelsnoer. Achter haar bevindt zich een zelfde balustrade als bij de man (die echter niet doorloopt), achter de balustrade is een duinlandschap te zien met enkele huisjes en in de verte een watervlakte met boten.

Het is lang onduidelijk geweest wie hier zijn afgebeeld. Judith van Gent beschrijft in haar proefschrift uit 2011 beide portretten nog als *Portret van een heer* en *Portret van een dame*.² Dudok van Heel beargumenteerde in 2012 onder andere op grond van het feit dat de balustrade op beide schilderijen niet doorloopt en de achtergrond geen geheel vormt, dat het hier ging om de omgeving van de uitspanning Kraantje Lek bij Overveen.³ Volgens hem ging het hier om huwelijksportretten van Gabriel Marselis, een koopman, oorspronkelijk uit Hamburg met bezittingen in Noord-Europa, en Maria van Arckel, die in 1655 waren getrouwd. Het feit dat de vrouw er wel ouder uitziet dan drieëndertig (de leeftijd die Maria opgegeven had), verklaart hij uit het feit dat zij wel vijf jaar met haar leeftijd gesmokkeld zou hebben. De buitenplaats op de achtergrond zou dan de in aanbouw zijnde buitenplaats Elswout zijn.

In 2015 betoogde Biesboer dat deze toeschrijving niet klopt.⁴ Ten eerste zou Marselis twaalf jaar ouder zijn dan zijn vrouw (of in de optiek van Dudok van Heel: zeven jaar), terwijl de afgebeelde vrouw juist ouder lijkt dan de man. Ook zou het topografisch bewijs niet kloppen: de buitenplaats Elswout lag veel dichterbij Haarlem dan de buitenplaats die op het mansportret op de achtergrond te zien is. Ook andere topografische gegevens wijzen volgens Biesboer erop dat de bedoelde buitenplaats niet Elswout kan zijn en het lijkt aannemelijker dat de buitenplaats op de achtergrond het (nog bestaande) Huis Te Manpad bij Heemstede is, dat dezelfde dakvorm en schoorstenen heeft. De oorspronkelijke hofstede zou tussen 1630 en 1640 tot een herenhuis zijn verbouwd in opdracht van de (Amsterdamse) eigenaar Cornelis Mattheusz Heuts. Hij was een vermogende handelaar op de beurs en gehuwd met Hester du Pire, ook uit Amsterdam. Het huwelijk bleef kinderloos en Hester du Pire erfde alle bezittingen na de dood van haar man vóór of in 1650. In dat jaar hertrouwde zij met de weduwnaar Hendrick van der Kamp, brouwer en wonende aan de Lauriergracht in Amsterdam.⁵ In het jaar dat de portretten geschilderd werden (1655) was Hendrick van der Kamp 49 of 50 jaar oud en Hester du Pire 53 à 54 jaar oud. Deze leeftijden lijken beter bij de geportretteerden te passen dan die van Marselis en zijn vrouw.

Er zijn meer argumenten die de identiteit van het echtpaar Van der Kamp-Du Pire

² Van Gent, *Bartholomeus van der Helst*, 249-250.

³ S.A.C. Dudok van Heel, 'Gabriel Marselis en Maria van Arckel in de duinen bij Haarlem. Twee portretten door Bartholomeus van der Helst uit 1655', *Maandblad Amstelodanum* 99 (2012) 4, 161-182.

⁴ Biesboer, 'Een nieuwe identificatie van twee pendantportretten door Bartholomeus van der Helst', 91-101.

⁵ Biesboer, 'Een nieuwe identificatie van twee pendantportretten door Bartholomeus van der Helst', 99, voetnoot 11.

waarschijnlijk maken. Zo verbleef Bartholomeus van der Helst, die aangetrouwde familie van Hester du Pire was, in de zomer van 1654 op Huis Te Manpad om decoratieschilderwerk uit te voeren.⁶ Wellicht is hij toen al begonnen aan de portretten van het echtpaar. Ook is de gelijkenis treffend tussen de hier afgebeelde man en de man die voorkomt op een ouder schilderij van Jan Miense Molenaer *Hendrick van der Kamp en zijn familie in een herberg* uit 1647-48. Dit alles maakt het heel aannemelijk dat het hier gaat om portretten van Hendrick van der Kamp en Hester du Pire.

Portret van Hendrick Zegersz. van der Kamp met zijn familie in een herberg (circa 1647-1648)

Kunstenaar: Jan Miense Molenaer (1609-1668).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek 48,9 x 66,4 cm.

Signering en datering: rechtsonder: op het vat: *Molenaer*, volgens de veilingcatalogus van Luzern

Huidige verblijfplaats: privécollectie.

Herkomst:

Fischer Kunstauktionen, Luzern 2014, lotnr. 1048.

(c)

Blijft de vraag wat de functie is van de afgebeelde buitenplaats én waarom Huis Te Manpad is afgebeeld op het mansportret en niet op het portret van Hester du Pire, die immers de eigenaar ervan was. Was Hendrick van der Kamp boven zijn stand getrouwd met een bemiddelde, oudere vrouw? Wilde hij zo laten zien dat hij ook een man van aanzien was, maar omdat hij niet de feitelijke eigenaar was van de buitenplaats, ook weer niet ál te nadrukkelijk? Het lijkt hier in ieder geval bij beide portretten meer te gaan om de geportretteerden dan om de buitenplaats, maar die mocht blijkbaar toch niet ontbreken. Aangezien Hester du Pire in 1652 haar testament had laten maken, wist Hendrick van der Kamp toen de portretten werden geschilderd (1655), dat hij Huis Te Manpad niet zou erven (hij mocht er wel tot zijn dood blijven wonen).⁷ Hij zal het daarom niet nodig gevonden hebben de buitenplaats in volle glorie te laten afbeelden; de kinderen uit zijn eerste huwelijk konden het niet erven en het schilderij zou dus geen functie hebben als afbeelding van familiebezit.

⁶ Van Gent, *Bartholomeus van der Helst*, 415 en Biesboer, 'Een nieuwe identificatie van twee pendantportretten door Bartholomeus van der Helst', 94-95.

⁷ Biesboer, 'Een nieuwe identificatie van twee pendantportretten door Bartholomeus van der Helst', 97.

13 Groepsportret van Jeremias van Collen, zijn vrouw Susanna van Uffelen en hun twaalf kinderen; op de achtergrond Huis Velserbeek, 1655-1657¹

Kunstenaar: toegeschreven aan Pieter van Anraedt (ca. 1635-1678); ook wordt de omgeving van Jan Mijtens als mogelijkheid genoemd.²

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 107 x 155 cm.

Signatuur/opschrift: onbekend.

Huidige verblijfplaats:

Rijksmuseum, Amsterdam, inv./cat.nr. SK-A-2416.

1910, Rijksmuseum, Amsterdam

Herkomst: legaat S. Rendorp, 1910.

Geportretteerden: Jeremias van Collen (1608-1676), koopman te Amsterdam, handelaar op Italië, Spanje en het Caribisch gebied, zijn vrouw Susanna van Uffelen (1622-1674) te midden van hun twaalf kinderen; van links naar rechts: Catharina (1642 – 1692), Susanna (1641 – 1668), Giacomo (1647 - ?), Constantia (1648 - ?), Caspar (1644-?), Jan Petro (1653-?), Jan Pieter (1650-1652 naast zijn vader), Elias (1656-?, zittend naast zijn moeder), Abigael (1654-1692), Ferdinand (1651-1735), Jeremias (1645-?) en Anna Jacoba (1643-?).

Naam/ locatie buitenplaats: Huis Velserbeek bij Velsen.

Beschrijving schilderij

Op het schilderij is een familie afgebeeld op een terras met op de achtergrond in het midden een buitenhuis. Het huis is duidelijk zichtbaar, het terras doet met de hoge zuil on-Nederlands aan en is waarschijnlijk fantasie. In het midden, met de rechterhand in zijn zij, staat de vader, Jeremias van Collen (ook wel Van Ceulen genoemd).³ Naast hem zit zijn vrouw, Susanna van Uffelen, met op haar schoot de jongste zoon Elias. De afgebeelde kinderen (vijf meisjes en zeven jongens) zijn tussen de acht maanden en twaalf jaar oud. De jongen die naast zijn vader het trapje opkomt, is mogelijk de reeds in 1652 overleden Jan Pieter, die echter is afgebeeld alsof hij in de jaren was meegegroeid. De gehele familie is rijkelijk en kleurig gekleed.

Jeremias van Collen woonde waarschijnlijk in Amsterdam, in ieder geval kocht hij daar in 1653 een huis op de Herengracht; de hofstede Velserbeek kocht hij in 1639

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/14670> en <http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.5789>. (beide 08-03-2018)

² Norbert Middelkoop, red., *Kopstukken: Amsterdammers geportretteerd: 1600-1800* (Amsterdam 2002) 217.

³ Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 2, 644-645.

voor 7500 gulden, wellicht als geschenk voor Susanna van Uffelen met wie hij in 1640 zou trouwen.⁴ Jeremias van Collen heeft de hofstede, die bij aankoop bestond uit ‘een huis, getimmerte, boomgaarden, beplanting van singels en een stuk land bewesten de hofstede’ laten vergroten en verfraaien, want bij zijn faillissement in 1668 vermeldde de verkoopakte dat het bezit bestond uit ‘een groot huis, een hovenierswoning, stalling voor zes paarden, een hooi- en wagenhuis, het erf, een plantagie, boomgaard en een bloem- en moestuin’.⁵

Op dit portret staat Jeremias van Collen afgebeeld als een koopman in goeden doen, te midden van zijn rijk geklede gezin met zijn buitenhuis goed zichtbaar op de achtergrond: een portret dat zeker bedoeld zal zijn om indruk te maken op de beschouwers en zijn welstand en daarmee zijn kredietwaardigheid te tonen.

⁴ Kees Zandvliet, *De 500 rijksten van de Republiek* (Zwolle 2018) 75; <https://www.velsen.nl/vrije-tijd/zien-en-doen/park-en-kinderboerderij-velserbeek/park-velserbeek/geschiedenis-van-park-velserbeek>. (18-12-2018)

⁵ <https://www.velsen.nl/vrije-tijd/zien-en-doen/park-en-kinderboerderij-velserbeek/park-velserbeek/geschiedenis-van-park-velserbeek>. (18-12-2018)

14 Portret van de gebroeders Deutz, 1658¹

Kunstenaar: Barend Graat (1628-1709).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: staande rechthoek, 86 x 97 cm.

Signatuur/opschrift: linksonder: *Bgraet fc 1658*.

Huidige verblijfplaats: privécollectie.

Herkomst: verzameling Rendorp; verzameling Boreel-Gevers, Huis Westerhout, Beverwijk; verzameling d'Ablaing-van Giesenburg (Den Haag, rond 1897); verzameling jonkvrouwe P. Boreel (Beverwijk, 1952).

Geportretteerden: van links naar rechts bij de tafel: Gideon Deutz (1635-1670), Jean Deutz (1618-1673), Joseph Deutz (1624-1684), Jeronimus Deutz (1622-1670), Balthasar Deutz (1626-1661), allen kooplieden in Amsterdam.

Naam/ locatie buitenplaats: mogelijk De Eult, Soest, Ekelo in Lage Vuursche of hofstede Groeneveld in Baarn.

Beschrijving schilderij

Op een terras bij een colonnade zitten drie mannen rond een tafel met een Oosters kleed erover, twee mannen staan. Op de achtergrond is een Italiaans aandoend landschap geschilderd; ook staan er klassieke beelden. Drie van de mannen, de broers Jean, Jeronimus en Joseph hadden tussen 1646 en 1650 een grand tour gemaakt, wellicht verwijst de achtergrond daarnaar. Gideon (geheel links), Jeronimus (tweede van rechts) en Balthasar (geheel rechts) zijn gekleed in kleurige kledij. Jean (zittend bij de tafel) en Joseph (staand) zijn gekleed in het zwart. Allen hebben hoeden op. Op de achtergrond zijn enkele bedienden zichtbaar; op de grond links ligt een hondje.

Het huis met de colonnade en het landschap op de achtergrond zien er on-Nederlands uit en verwijzen wellicht naar de Grand Tour die Jean, Jeronimus en Joseph hadden gemaakt in 1646-1650.² De broers hadden belangstelling voor Italiaanse kunst en de familie handelde in kunst, wat de aanwezigheid van het beeld op de achtergrond, *Apollo met zijn lier*, (dat het bezit was van Joseph Deutz) kan verklaren.³

Jean Deutz was eigenaar van landgoed De Eult, dat hij in 1654 als bruidsschat van zijn

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden ontleend aan: Margreet van der Hut, *Barend Graat. Zijn leven en werk* (Leiden 2015) 77-78.

² Ibidem, 77.

³ Ibidem, 77-78.

schoonvader Jacob Bicker had ontvangen.⁴ Ook Balthasar bezat vanaf 1640/1650 een buiten in de buurt: Ekelo in Lage Vuursche; de hofstede Groeneveld in Baarn was eveneens in het bezit van de familie Deutz.⁵ Hoewel de zuilenportico geen realistische weergave lijkt van De Eult of een van de andere familiebuitenplaatsen, is die wellicht toegevoegd om te laten zien dat verschillende leden van de familie wel beschikten over een buitenplaats.

De grootvader van de broers kwam oorspronkelijk uit Keulen en had zich in het begin van de zeventiende eeuw in Amsterdam gevestigd als handelaar in Oost-Indische waren.⁶ Ook zijn zoon was koopman en na diens overlijden zette zijn vrouw Elisabeth Coymans (1595-1653) de zaken voort, waarschijnlijk met Jean en andere zoons. Door onder andere huwelijken met vooraanstaande inwoners van Amsterdam maakte de familie al snel deel uit van het patriciaat van de Republiek.⁷ Zo werd Jean, koopman, kapitein bij de schutterij en kerkmeester en succesvol handelaar in kwikzilver, door zijn huwelijk met Geertruid Bicker (1634-1702) de zwager van Johan de Witt.⁸

De familie Deutz zal de diverse buitenplaatsen wel als zomerverblijf gebruikt hebben, want men woonde op de Keizersgracht in Amsterdam.⁹ Op dit schilderij hebben de broers zich laten afbeelden als succesvolle Amsterdammers, bezitters van een buitenplaats en verwant aan de invloedrijke regenten, in een omgeving die past bij hun status.

⁴ <http://www.kasteleninutrecht.eu/DeEult.htm> (12-12-2018).

⁵ Rob van der Laarse, 'Amsterdam en Oranje' in: Kuiper en Olde Meierink, *Buitenplaatsen in de Gouden Eeuw* 68-97, aldaar 77-79.

⁶ Zandvliet, *De 500 rijksten van de Republiek*, 139-140.

⁷ Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, 424-425.

⁸ Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 2, 633.

⁹ Ibidem.

15 Familiegroep, 1658¹

Kunstenaar: Barend Graat (1628-1709).
Techniek: olieverf op doek.
Vorm/Afmetingen: liggende rechthoek, 57,9 x 67,4 cm.
Signatuur/opschrift: rechtsonder: *B.G.f. 1658*.
Huidige verblijfplaats: The Royal Collection, Londen, inv./cat.nr. RCIN 405351.
Herkomst: onbekend.
Geportretteerden: onbekend.
Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Beschrijving schilderij

Op een terras voor een portico is een familie afgebeeld, bestaande uit ouders en vier volwassen kinderen (drie zoons en een dochter). Links tegen een colonnade zitten twee zoons, gekleed in het zwart, met kniebroeken en kanten platte kragen en manchetten; voor hen ligt een hond. De linker zoon zit breed, misschien is hij de oudste. Naast hen zit de vader; hij leunt op tafel een met daarop een Oosters kleed. Hij is gekleed in het zwart met een molensteenkraag en heeft een hoed op. Achter hem staat een zoon, gekleed in een bruin kostuum met wit afgezet, de linkerhand in de zij en over zijn arm een bruine cape. Naast de tafel zit de moeder, eveneens in het zwart, met een witte muts en een witte platte kraag; zij houdt een zakdoek in haar linkerhand. Naast haar staat een dochter, gekleed in een gedecolleteerde witte japon, blauw overkleed en een zwarte omslagdoek met een hondje op haar arm. De kinderen zijn blijkbaar naar de laatste mode gekleed, de ouders dragen kleding die zij waarschijnlijk al jaren hadden. Op de achtergrond zijn enige gebouwen zichtbaar.

Waarom gekozen is voor een afbeelding in de open lucht in plaats van binnenshuis is niet duidelijk. De manier waarop de geportretteerden zijn opgesteld rond de tafel met het tafelkleed, zou ook heel goed binnenskamers passen. Hebben de zwierig geklede kinderen

¹ Gegevens schilderij: Chr. White, *Dutch pictures in the collection of Her Majesty the Queen* (Londen 2015) 150.

misschien gekozen voor een uitbundiger achtergrond? Volgens Margreet van der Hut zou de vader al overleden kunnen zijn en is hij nageschilderd van een ouder portret.² Misschien is dat de reden dat de zoons zich breder maken om indruk te maken. Waarschijnlijk maakt de zuilengalerij deel uit van de fantasie-entourage, voorgesteld door de schilder en vergelijkbaar met de portico op het portret van de gebroeders Deutz, eveneens van Barend Graat en uit hetzelfde jaar. De kinderen zullen, gezien hun eigentijdse kleding, wel akkoord gegaan zijn met een achtergrond die wellicht goed bij hun lossere levensstijl paste.

² Van der Hut, *Barend Graat*, 78.

16 Munnikenhof te Grijskerke, 1659¹

Kunstenaar: Willem Schellinkckx (1623- 1678).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek 200 x 281 cm.

Signatuur / opschrift: linksonder: WS 1659.

Huidige verblijfplaats: Zeeuws Museum, Middelburg (Zeeland), inv./cat.nr. G 1668.

Herkomst: privécollectie A. van der Swalme, Middelburg (1899), Zeeuws Museum, Middelburg.

Geportretteerden: hoogstwaarschijnlijk leden van de familie Van Roubergen, gezien de familiewapens middenboven. Het

Munnikenhof was in 1659 in het bezit van Frederik van Roubergen, (slaven)handelaar en plantage-eigenaar.²

Naam/locatie buitenplaats: Munnikenhof, Grijskerke, Walcheren.

Beschrijving schilderij

Op dit schilderij is het Munnikenhof, huis met tuinen, in vogelvluchtperspectief weergegeven. Vooraan is in het midden een brug geschilderd met daarachter een poort in een muur die om de buitenplaats heen loopt. Om de muur loopt een gracht. Voor de brug, op het pad, staat een zwart met rood rijtuig, bespannen met twee paarden. Bij het rijtuig staat een man, die lijkt te wachten op een echtpaar dat komt aanlopen. De vrouw draagt een rode japon met witte onderjapon en een donkere sjaal. De man is in het zwart gekleed. Rechts van hen staan twee mannen in lichte kledij, één heeft een geweer over zijn schouder. In de poort, waarop het jaartal 1629 is geschilderd, staan drie mensen: links een licht gekleed meisje, in het midden een vrouw in zwarte kleding met witte kraag en rechts een man. Geheel links (buiten de gracht) bij een hek lopen een melkmeid en een simpel geklede man. Achter het hek loopt een pad met links een schuur en daarachter een wei met enkele schapen en rechts gebouwen, waaronder een duivenhuis.

Achter de poort op de brug is een voorhof met bomen geschilderd, daarachter weer een muur met een poort, waarin een man en een vrouw staan. Achter deze poort is een formele tuin zichtbaar waar enkele mensen lopen, met links een galerij en aan het eind het huis van twee etages. Rechts van huis en tuin is een boomgaard geschilderd, waarin ook enkele mensen lopen.

¹ Gegevens schilderij: <https://www.zeeuwsmuseum.nl/nl/collectie/kunst/g1668-munnikenhof-te-grijskerke>. (15-09-2018)

² Gegevens geportretteerden: Van den Broeke, *Het pryel van Zeeland*, 42.

Geheel rechts en aan de horizon is een bos te zien. Midden boven in de lucht houden twee engeltjes twee wapenschilden vast, waarvan het linker (drie staande leeuwen op een goud en zilveren veld) het wapen is van de familie Van Roubergen, het rechter is niet geïdentificeerd.³

De familie Van Roubergen behoorde tot de Middelburgse elite.⁴ In 1632 trouwde weduwnaar Frederik van Roubergen met Maria/Maaijken Lamsens (ook wel gespeld als Lampsins), een telg uit de reders- en regentenfamilie Lampsins en nicht van Cornelis Lampsins, de eigenaar van de buitenplaats Lammerenburg.⁵ In dat dezelfde jaar kocht Frederik van Roubergen het Munnikenhof van Jacob Cats.⁶ Hij breidde de tuin en de landerijen uit en liet er ook een boerderij aanleggen.⁷ Of Frederik van Roubergen ook een verblijf in de stad had, kon niet worden achterhaald. Het is wel waarschijnlijk omdat ook de vorige eigenaar, Jacob Cats, het Munnikenhof als buitenverblijf gebruikte.⁸

Aangezien Frederik van Roubergen in 1659 eigenaar was van het Munnikenhof, zullen de man en vrouw die naar het rijtuig lopen, wel het echtpaar Van Roubergen moeten voorstellen. Wellicht is het meisje in de poort een dochter, vergezeld van een dienstmeid. In hoeverre het Munnikenhof ook voor buitenstaanders vrij toegankelijk was (wat de aanwezigheid van de andere mensen zou verklaren), of dat hier personeel is afgebeeld, is niet duidelijk. Het duivenhuis links vooraan duidt op de adellijke pretenties van de eigenaar: duiven houden was aan de adel voorbehouden.⁹ Ook de wapenborden en het rijtuig wijzen erop dat Frederik van Roubergen kennelijk adellijke pretenties had, iets wat hij blijkbaar met dit schilderij wilde uitdrukken.

³ A.A. van der Poel, 'Het Munnikenhof te Grijskerke' in: *Zeeuws Tijdschrift* 14/1 (1964) 200-208, aldaar 202.

⁴ David Baute, *Cort relaas sedert den jare 1609. De avonturen van een Zeeuws koopman in Spanje tijdens de Tachtigjarige Oorlog* (Hilversum 2000) 7.

⁵ *De Nederlandsche Leeuw* VI (1888) 40; Van den Broeke, *Het pryel van Zeeland*, 42; <https://streekarchiefijsselmonde.nl/het-geslacht-lampsins-van-middelburg-naar-t-oostambacht-van-ijsselmonde/> (15-09-2018).

⁶ Van der Poel, 'Het Munnikenhof te Grijskerke', 202.

⁷ De Jong en Dominicus-van Soest, *Aardse paradijzen* 1, 36.

⁸ Van der Poel, 'Het Munnikenhof te Grijskerke', 204.

⁹ De Jong en Dominicus-van Soest, *Aardse paradijzen* 1, 36.

17 Cornelis de Graeff komt met zijn vrouw en zonen aan bij zijn buitenhuis Soestdijk, circa 1660¹

Kunstenaar: toegeschreven aan Thomas de Keyser (1596-1667, de figuren) en Jacob van Ruisdael (1628/29-1682, het landschap).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 118,2 x 170,5 cm.

Signatuur/opschrift: rechtsonder: vR.

Huidige verblijfplaats: National Gallery of Ireland, Dublin, inv./cat.nr. NGI 287.

Herkomst: Onbekend, aangekocht bij veiling Christie's (Londen 1887).

(a)

Geportretteerden: links in het rijtuig: Cornelis de Graeff (1599-1664) burgemeester, raad en schepen van Amsterdam, tegenover hem zijn tweede vrouw Catharina Hooft (1618-1691); staand van links naar rechts: Willem Schrijver (1608-1661, zwager van Cornelis), Pieter Trip (1597-1655, eveneens zwager, waarschijnlijk reeds overleden), Andries de Graeff (1611-1677, broer van Cornelis); rechts van het rijtuig twee zonen van Cornelis de Graeff te paard: links Pieter (1638-1707), rechts Jacob (1642-1690), daarachter te voet een bijfiguur, op de bok een koetsier.²

Naam/ locatie buitenplaats: Soestdijk, Baarn.

Beschrijving schilderij

Midden op het schilderij is een donker rijtuig afgebeeld, beschilderd met goud, getrokken door vier donkere paarden. Daarin zitten Cornelis de Graeff, Vrijheer van Zuid-Polsbroek en zijn tweede vrouw Catharina Hooft. Op de voorgrond in het midden staan twee honden; op de achtergrond is een licht heuvelachtig landschap zichtbaar met bomen en links het buiten (en latere paleis) Soestdijk, met daarvoor een toegangspoort. Cornelis de Graeff had rond 1650 de 'hofstede aan Zoestdyck' gesticht.³

Hij was een telg uit het regentengeslacht De Graeff, dat verwant was aan andere (Amsterdamse) regentengeslachten als Trip, Hooft, Bicker en Deutz.⁴ Zij vervulden (bijna bij toerbeurt) de functie van burgemeester van Amsterdam en andere regeringsfuncties in die stad. Zijn zwagers en broer behoorden eveneens tot de sociale bovenlaag van Amsterdam: Willem Schrijver was onder andere Raad der Admiraliteit en Regent van het Rasp- en Tuchthuis, Pieter

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <http://onlinecollection.nationalgallery.ie/objects/6971/cornelis-de-graeff-with-his-wife-and-sons-arriving-at-soestdijk?ctx=de1640b7-b6eb-44d1-a44b-d17c65aa5ca2&idx=1>. (12-01-2018)

² Ibidem; [https://nl.wikipedia.org/wiki/De_Graeff_\(geslacht\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/De_Graeff_(geslacht)). (02-03-18)

³ Van der Laarse, 'Amsterdam en Oranje' 77.

⁴ Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw* 424-425.

Trip was telg uit het geslacht Trip en net als veel van zijn familieleden wapenhandelaar, broer Andries was onder andere schepen en Raad der Admiraliteit.⁵ De zoons zijn in kleurige kledij afgebeeld, de anderen dragen zwart, Pieter draagt een zilverkleurige omslagdoek.

De Graeff lijkt met dit schilderij zijn status als regent te willen uitdrukken: hij was niet alleen de bezitter van een buitenplaats, maar ook eigenaar van een vierwielig rijtuig, getrokken door vier paarden, met de honden als symbool voor de jacht. Hier is niet zomaar een bestuurder met geld afgebeeld, een van de voornaamste burgers van Amsterdam, maar iemand die niet onderdoet voor de adel, en degelijk, bijna ouderwets is gekleed. Dat geldt ook voor zijn zwagers en broer, hoewel onduidelijk is waarom die zijn afgebeeld. Zo was ook Frans Banninck Cocq een zwager (net als Pieter Trip in 1655 overleden), maar hij is hier niet afgebeeld.⁶ Persoonlijke voorkeuren? Het is niet te achterhalen. Duidelijk is wel dat op dit schilderij het buitenhuis een minder prominente rol speelt dan het rijtuig en het gezelschap. Misschien heeft Cornelis de Graeff (die tot de staatsgezinde partij behoorde) zich met dit schilderij willen afzetten tegen de (prinsgezinde) familie Pauw waarvan de leden, evenals hij, bestuursfuncties in Amsterdam vervuld hadden.⁷ De manier waarop het rijtuig en de inzittenden zijn afgebeeld, vertoont namelijk wel een gelijkenis met de afbeelding op het schilderij *Intocht van Adriaen Pauw en Anna van Ruytenburgh in Münster* uit 1646 van Gerard ter Borch (1617-1681).

(b)

Intocht van Adriaen Pauw en Anna van Ruytenburgh in Münster, 1646

Kunstenaar: Gerard ter Borch (1617-1681).

Techniek: olieverf op koper.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 98,5 x 159 cm.

Signering en datering: gesigneerd linksonder: *GTBorch*;

gemonogrammeerd rechtsonder: *GVH*

Huidige verblijfplaats: LWL - Museum für Kunst und Kultur, Münster, inv./cat.nr 210 LG.

Herkomst: onbekend.

⁵ [https://nl.wikipedia.org/wiki/De_Graeff_\(geslacht\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/De_Graeff_(geslacht)). (020318)

⁶ Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, 95.

⁷ Zie ook: *Portret van een familie* van Cornelis Holsteyn en *Portret van Gerard Pauw en zijn gezin*.

18 Hof Lammerenburg, circa 1662-1663¹

Kunstenaar: onbekend.

Techniek: olieverf op doek.

Afmetingen: staande rechthoek, 159 x 146 cm.

Signatuur/opschrift: onbekend/ontbreekt.

Huidige verblijfplaats: Zeeuws maritiem muZEEum, Vlissingen.

Herkomst: onbekend.

Geportretteerden: in het rijtuig waarschijnlijk Cornelis Lampsins (1600-1664), handelaar, bewindhebber der West-Indische Compagnie (WIC) en burgemeester van Vlissingen, de figuur op voorgrond in het rood wellicht zijn zoon Johan Lampsins.²

Naam /locatie buitenplaats: Hof Lammerenburg in Koudekerke bij Vlissingen.

Beschrijving schilderij

In eerste instantie lijkt hier geen sprake van een familieportret: net als op het *Munnikenhof* is hier in vogelvluchtperspectief een huis met tuinen afgebeeld, met vooraan enkele figuren en een rijtuig, dat versierd is met vergulde details en getrokken wordt door vier zwarte paarden; rechts vooraan is een jachtgezelschap te zien. Toch blijken deze verschillende elementen wel één geheel te vormen.

Centraal op dit schilderij zijn het huis en de ommuurde tuinen van de Hof Lammerenburg weergegeven. Links van het huis bevindt zich een formele tuin, aan de voorkant ligt een voorplein en tussen voorplein en toegangspoort staan bomen. Links van de poort bevindt zich een ‘toren van plaisantie’. Rechts naast het huis lijkt een boomgaard te liggen en achter het huis, aan de rand van de ommuring zijn twee paviljoens zichtbaar. Aan de horizon zijn contouren van een stad te zien.

Op de weg vóór de poort staat het rijtuig, getrokken door vier zwarte paarden, een man leunt door de open ruit naar buiten. Op de voorgrond is een weide geschilderd met wat schapen en twee mannen, een van hen houdt een roofvogel op zijn arm. Geheel rechts op de voorgrond staat een gezelschap van zes personen, gezien de geweren en de jachthonden lijkt dit een jagersgroep. Boven de poort, helemaal bovenaan het schilderij is mogelijk het familiewapen van

¹ Gegevens schilderij: <http://data.collectienederland.nl/page/aggregation/muzeum/3194>. (17-06-2018). Van den Broeke geeft als vervaardigingsdatum 1637, maar dit lijkt onwaarschijnlijk, gezien de afbeelding van het wapen, tenzij dit er later is bij geschilderd: Van den Broeke, *Het pryel van Zeeland*, 79.

² Gegevens geportretteerden: Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, 66; P.C. Molhuysen en P.J. Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 2 (Leiden 1912) 752-753.

het geslacht Lampsins afgebeeld; het lijkt enigszins op de rouwborden van enkele leden van de familie in de Sint Jacobskerk in Vlissingen.³

Cornelis Lampsins was in 1633 bewindhebber van de WIC geworden en in datzelfde jaar liet hij het buiten Lammerenburg opnieuw aanleggen, dat een van de eersten in zijn soort was op Walcheren.⁴ Samen met zijn broer dreef hij handel; zij waren onder andere opdrachtgevers van Michiel de Ruyter toen deze nog als kapitein in loondienst voer.⁵ Cornelis Lampsins was de neef van Maria Lampsins, de vrouw van Frederik van Roubergen.⁶ Hij woonde in Vlissingen op de Nieuwe Dijk (voorheen Engelse Kade) en was gehuwd met Tanneke Geleins Boers gezegd Schot (?-1661).⁷ Samen met zijn broer koloniseerde Cornelis Lampsins de West-Indische eilanden Saint Martin en Tobago. Dat laatste was voor Koning Lodewijk XIV reden om hem in 1663 te verheffen tot baron van Tobago en ridder in de Orde van St. Michel.⁸

Waarschijnlijk is het schilderij ter gelegenheid van deze gebeurtenis in 1663-1664 vervaardigd (Cornelis Lampsins overleed in 1664). Hij zit alleen in het rijtuig; zijn vrouw was immers al overleden. De jagers op de voorgrond zullen wellicht zijn kinderen voorstellen: mogelijk is de man in het rood met het geweer over de schouder die de beschouwer recht aankijkt, zijn zoon Johan.⁹ Het familiewapen, de jachthonden, het rijtuig met de vier paarden, de kantelen boven de toegangspoort en de positie van de toren en de paviljoens op de hoeken van de muren (die de indruk wekken van torens op een kasteelmuur) wijzen erop dat Cornelis Lampsins trots was op zijn nieuw verworven adellijke status en die wilde tonen aan de beschouwers. Hoewel er geen opdracht en schilder bekend zijn, is het goed mogelijk dat het schilderij *Munnikenhof te Grijskerke* als voorbeeld gediend heeft; Cornelis Lampsins zal dat bij zijn aangetrouwde neef Frederik van Roubergen wel hebben gezien.

³ <http://www.sintjacobskerk.nl/gebouw/interieur/rouwborden/>. (17-06-2018)

⁴ <http://data.collectienederland.nl/page/aggregation/muzeum/3194>. (17-06-2018)

⁵ Molhuysen en Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 2, 752.

⁶ zie het *Munnikenhof te Grijskerke*.

⁷ Molhuysen en Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 2, 752; Van den Broeke, *Het pryel van Zeeland*, 78, voetnoot 123.

⁸ Molhuysen en Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 2, 752.

⁹ Ibidem, 753.

19 Portret van een familie voor een buitenplaats, 1665 (of later)¹

Kunstenaar: Barend Graat (1628-1709).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 72,4 x 86,4 cm.

Signatuur/opschrift: rechtsmidden: *P.S.*

Huidige verblijfplaats: onbekend.

Herkomst: kunsthandelaar Charles Sedelmeyer, (Parijs 1911-, inv./cat.nr. 39), met opgave van herkomst; als P. van Slingelandt, kunsthandelaar Agnew's, (Londen, 1954-), als P. van Slingelandt, veiling Christie's (New York City, 1998, lotnr. 63), als P. van Slingelandt, veiling Christie's (New York City 2000, lotnr. 159), niet verkocht.

Geportretteerden: onbekend.

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Beschrijving schilderij

Op een terras is een familie met een min afgebeeld. Geheel links zit een jongetje op de grond, gekleed in beige-grijze kleding met mogelijk een veren hoed op; hij houdt een schaal met bloemen (of vruchten) op zijn schoot. Naast hem staat zijn vader, gekleed in een rood-oranje kniebroek, daaronder zwarte kousen en oranje strikken op de schoenen. Verder draagt hij een zwart buis over een wit hemd en heeft een blauw-rode mantel om. Naast de man en zijn vrouw zit een meisje op de grond, gekleed in een blauw jurkje met een gele onderrok. Zij houdt een bloemetje in haar hand. Naast haar zit haar moeder in een blauwe japon met witte onderrok. Achter de tafel naast haar staat de min die een klein jongetje vasthoudt, gekleed in het oranje-wit met een hoed met veren op. Hij houdt een rinkelbel in zijn rechterhand en houdt met zijn linkerhand zijn moeders hand vast. Voor de tafel, met daarop een oranje tafelkleed, ligt een hondje. Op de achtergrond is een vijver zichtbaar en enkele klassieke beelden. Links op de achtergrond is een imposant landhuis geschilderd.

Gezien de realistische afbeelding van het huis en de kostbare kleding van de familie is het goed mogelijk dat hier een bestaand huis is afgebeeld. Het beslaat een groot deel van het oppervlak en de opdrachtgever lijkt er zijn welstand mee te hebben willen uitdrukken: hier zien we een vermogende familie in het bezit van een imposant landhuis. Wellicht gaat het om een Oranje-gezinde familie, gezien het vele oranje op het schilderij (als dat tenminste geen verkleuring is).

¹ Gegevens schilderij: Van der Hut, *Barend Graat*, 94-96. Jaartal is gebaseerd op de kleding van de man.

20 Dubbelportret van Jan Jacobsz. Hinlopen en Lucia Wijbrants, 1666¹

Kunstenaar: Bartholomeus van der Helst (1613-1670).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 134 x 160,8 cm.

Signatuur/opschrift: rechts op de trapleuning, *B.vander.Helst. F. 1666*

Huidige verblijfplaats:

Privécollectie.

Herkomst: Vermoedelijk veiling Amsterdam (1806) nr.86; veiling Amsterdam (1808) nr.72; veiling H.A. van den Heuvel (Utrecht, 1825) nr.23; veiling Utrecht (1827) nr.10; veiling Amsterdam (1829), nr.66; veiling Amsterdam (1830), nr.36; verzameling Auguste d' Arenberg (Brussel 1755-1833); verzameling Prosper d' Arenberg

(a)

Brussel; [...] veiling Christie's (Amsterdam, 1996), nr. 134; Kunsthandel Hoogsteder & Hoogsteder (Den Haag, 1996).²

Geportretteerden: Jan Jacobsz. Hinlopen, onder andere schepen, vaandrig en luitenant bij de burgerij en kerkmeester in Amsterdam.³ Naast hem zit zijn tweede vrouw, Lucia Wijbrandts, links op het schilderij is op de achtergrond een vrouw te zien met een kind op de arm, omringd door enkele spelende kinderen; waarschijnlijk een min en de vier kinderen uit het eerste huwelijk van Jan Jacobsz. Hinlopen met Leonora Huydecoper (1631-1663).⁴

Naam/ locatie buitenplaats: Pijnenburgh, Baarn/Soest.

Beschrijving schilderij

Midden op het schilderij is Jan Hinlopen afgebeeld, met rechts zijn tweede vrouw Lucia Wijbrants. Jan Hinlopen heeft lang golvend haar en een snor. Hij draagt een zwart kostuum met een platte, vierkante witte kraag. Zijn rechterhand houdt hij geopend, mogelijk wijst hij naar de kinderen uit zijn eerste huwelijk; met zijn andere hand houdt hij de rechterhand van zijn huidige vrouw vast. Volgens Dudok van Heel brengt hij hierdoor een relatie aan tussen haar moederrol en de kinderen uit zijn eerste huwelijk.⁵ Lucia Wijbrandts heeft een krullenkapsel en is gekleed in een witte rok met goudborduersel, daarover een zwarte overjapon met blauw dons afgezet en

¹ Gegevens schilderij: <https://rkd.nl/nl/explore/images/11064>. (150917)

² Ekkart en Van den Donk, *Lief en leed* 131.

³ Elias, *De vroedschap van Amsterdam, 1578-1795* 1, 309.

⁴ Gegevens geportretteerden: Van Gent, *Bartholomeus van der Helst*, 326. Eerder was de min door Van Gent aangezien voor Leonora Huydecoper zelf, zie Judith van Gent, 'Portretten van Jan Jacobsz Hinlopen en zijn familie door Gabriël Metsu en Bartholomeus van der Helst', *Oud Holland* 112 (1998) afl. 2/3, 131.

⁵ S.A.C. Dudok van Heel, 'Een opmerkelijke dikzak, Jan Hinlopen door Bartholomeus van der Helst', *Maandblad Amstelodanum* 83 (1996) afl. 1, 161-166, aldaar 165.

een witte kraag en witte ondermouwen. Zij draagt veel juwelen (vooral parels): in het haar, als collier, oorhangers en armbanden; middenvoor draagt zij een grote diamanten broche en zij heeft ringen om haar rechterduim en om haar linkerpink. Linksvoor staan drie honden, daarachter staat een tafel met een rood kleed waarop handschoenen en een hoed liggen. Rechts achter Lucia Wijbrants is een deel van een muur zichtbaar.

Op de achtergrond bevindt zich een vijver, links daarvan rennen enkele spelende kinderen voor een rijtuig met paarden uit; voor de vijver staan een vrouw met een baby in de armen en een hond afgebeeld. Achter bomen aan de linkerkant is een huis zichtbaar. Aan de horizon zijn de contouren van een kerk geschilderd, volgens Dudok van Heel de kerktoeren van Soest.⁶

Jan Hinlopen kwam uit een geslacht van lakenhandelaars, was vermogend en een groot schilderijenverzamelaar. Door zijn eerste huwelijk verkeerde hij in de kringen van burgemeester Joan Huydecoper (1599-1661) en hij had een aantal functies in het bestuur van Amsterdam, hoewel hij slechts éénmaal schepen was.⁷ Tijdens zijn eerste huwelijk woonde hij in de Nieuwe Doelenstraat, later blijkbaar aan de Kloveniersburgwal.⁸ Het landhuis op de achtergrond zou de hofstede 'Pijnenburgh' zijn, in 1647 gebouwd door Philips Vingboons in opdracht van Hinlopens moeder Sara de Wale en na haar dood geërfd door Jan Hinlopen en zijn broer Jacob.⁹ Hoewel Pijnenburgh dus Jan Hinlopens (gedeelde) buitenplaats was, is die blijkbaar op dit schilderij minder van belang. Het lijkt meer te gaan om Jan Hinlopen en zijn huidige vrouw; zijn kinderen, de min en de buitenplaats maken onderdeel uit van de entourage.

Dit portret is geschilderd ter gelegenheid van Jan Hinlopens tweede huwelijk met Lucia Wijbrandts in 1665.¹⁰ Al eerder (rond 1657) had hij zich met zijn eerste vrouw Leonora Huydecoper laten portretteren door Jacob van Loo, waarschijnlijk ook naar aanleiding van hun huwelijk (b).

⁶ Dudok van Heel, 'Een opmerkelijke dikzak' 163.

⁷ Ibidem, 165.

⁸ Judith van Gent, *Bartholomeus van der Helst*, 326; Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 309.

⁹ Van Gent, 'Portretten van Jan Jacobsz Hinlopen en zijn familie' 131.

¹⁰ Ibidem.

(b)

Portret van Jan Jacobsz. Hinlopen en Leonora Huydecoper (circa 1657)

Kunstenaar: Jacob van Loo (1614-1670).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek 119 x 156 cm.

Signering en datering: onbekend, waarschijnlijk rond 1657.

Huidige verblijfplaats: Szépművészeti Múzeum Boedapest, inv./cat.nr 1333.

Herkomst: art dealer P. & D. Colnaghi Ltd., London, 1894.

In 1659 was hij geportretteerd door Bartholomeus van der Helst (c) en in 1662/1663 had Gabriël Metsu het gezin Hinlopen-Huydecoper geschilderd (d).¹¹

(c)

Portret van Jan Jacobsz. Hinlopen (1659)

Kunstenaar: Bartholomeus van der Helst (1613-1670).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: staande rechthoek 116,5 x 89,5 cm.

Signering en datering: linksonder: 1659.

Huidige verblijfplaats: Stichting Kasteel Twickel, Delden (Hof van Twente).

Herkomst: Onbekend.

(d)

Het gezin van Jan Jacobsz. Hinlopen (1662-1663)

Kunstenaar: Gabriël Metsu (1629-1767).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 72 x 79 cm.

Signering en datering: linksmidden: *G. metsu*, niet gedateerd (op grond van de kleding: 1662-1663).

Huidige verblijfplaats: Gemäldegalerie (Staatliche Museen zu Berlin) Berlijn, inv./cat.nr 792.

Herkomst: privécollectie Jan Jacobsz. Hinlopen (Amsterdam -1663); privécollectie Sara Hinlopen (Amsterdam, -1749); privécollectie Maria Petronella Geelvinck (Amsterdam/ Bern/Parijs); privécollectie Franz Anton Tschiffely (Bern, 1831 – 1832); Gemäldegalerie (Staatliche Museen zu Berlin), Berlijn, 1832.

¹¹ Ekkart en Van den Donk, *Lief en leed* 128-131.

Volgens Ekkart heeft Van der Helst het portret van 1659 (c) gebruikt als voorbeeld voor het portret Hinlopen-Wijbrants, omdat Jan Hinlopen overleden zou zijn voordat het portret af was.¹²

Misschien ligt daar ook de verklaring waarom de buitenplaats zo onopvallend is afgebeeld. Het huwelijksportret uit 1657 heeft een luxueuze (fantasie-?) achtergrond en ook de achtergrond van het familieportret uit 1662/1663 doet overdadig aan. Jan Hinlopen had blijkbaar geen bezwaar tegen een achtergrond die welstand uitdrukte. Heeft Lucia Wijbrants na de dood van haar echtgenoot de opdracht gewijzigd, waardoor zij een grotere plaats op het portret innamen en de kinderen (en de herinnering aan de eerste vrouw) en het buitenhuis naar de achtergrond werden geplaatst? In dat geval is het dan ook maar de vraag of Hinlopens gebaar naar de kinderen uit zijn eerste huwelijk gezien moet worden als een verwijzing naar Lucia Wijbrants' taak als stiefmoeder.

¹² Ibidem, 130-131.

21 Portret van de familie Jacott-Hoppesack, circa 1670¹

Kunstenaar: Pieter de Hooch (1629 -1684).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 92,2 x 112,8 cm.

Signatuur / opschrift: signatuur rechts bij doorgang P.

Huidige verblijfplaats: Amsterdam Museum, inventarisnr. SA 41337.

Herkomst: Veiling verzameling Sir Lawrence Dundas, Londen (Greenwood's, 1794, nr. 8); veiling Viscount Halberton, Londen (Phillips, 1864, nr. 70); T.A. Poynder, Hartham Park, Chippenham (Wiltshire), Lord Islington, Hilmarton Manor, Calne (Wiltshire) (door vererving); veiling, Londen (Christie's, 1985, nr. 5, niet verkocht); kunsthandel Johnny Van Haeften (Londen, 1997); aankoop door het Amsterdam Museum (1998).

Geportretteerden: van links naar rechts: Jan Jacott (ca. 1631-na 1683), lakenkoopman in de Warmoesstraat in Amsterdam, Elisabeth Hoppesack (ca. 1632/33-1670), Balthasar (ca. 1658/59-?), Machtelina (1667-1672) en Magdalena (circa 1659/60-?).

Naam/locatie buitenplaats: onbekend, waarschijnlijk fantasie.

Beschrijving schilderij

In een kamer is een familie afgebeeld; geheel links zit Jan Jacott, gekleed in een kniebroek en een donkere jas. Hij leunt tegen een tafel die bedekt is met een Oosters tapijt. Aan zijn voeten ligt een hond. Naast hem zit zijn vrouw, Elisabeth Hoppesack, in een witte japon. Achter Elisabeth staat hun zoon Balthasar, gekleed in een grijs kostuum. Hij wijst op zijn zusjes die juist zijn binnengekomen: Machtelina, gekleed in het geel, en Magdalena, gekleed in een gestreepte rok, met een roze-oranje overrok en een blauw lijfje. Achter Jan Jacott bevindt zich een imposante schouw, waarop twee familiewapens zijn afgebeeld. Naast de schouw staat een bed en aan de muren hangen schilderijen. Er liggen marmeren tegels op de vloer en via een doorgang is een parkachtige tuin zichtbaar met wandelaars en een hond en op de achtergrond een groot (buiten)huis.

De goed geklede familie bevindt zich in een fraai ingerichte kamer die qua grootte en inrichting lijkt te passen bij een woning op een van de grachten. Het vrijstaande buitenhuis op de achtergrond maakt zelfs de indruk dat de familie zich ook in een dergelijk huis bevindt. Er is geen buitenplaats van Jan Jacott bekend; hij woonde in de Warmoesstraat in Amsterdam, maar het huis op de achtergrond lijkt eerder op een buitenhuis dan op stadshuis. Toch spelen de geportretteerden hier de rol van een familie in het bezit van een buitenplaats. Blijkbaar was voor

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden:

<http://am.adlibhosting.com/amonline/advanced/Details/collect/39398>. (17-09-2018).

hen (en voor veel gegoede burgers) een familieportret niet compleet zonder de afbeelding van een buitenhuis op de achtergrond.² Dat stond symbool voor een succesvol bestaan. Jan Jacott achtte zich duidelijk meer dan een gewoon koopman en gebruikte de afbeelding van een buitenplaats (ook al was die fantasie) om zijn succes duidelijk te maken.

² Laarmann, *Het Noord-Nederlands familieportret in de eerste helft van de zeventiende eeuw*, 115.

22 Portret van een broer en twee zusters (mogelijk kinderen Huydecoper), circa 1670¹

(a)

Kunstenaar: Jan van Noordt (1623/1624-na 1676).²

Vorm/Afmetingen: staande rechthoek, 160 x 117 cm.

Signatuur/opschrift: onbekend.

Huidige verblijfplaats: onbekend.

Herkomst: privécollectie Wulperhorst, verzameling Jonkheer H.M. Huydecoper (Zeist, vóór 1952); privécollectie Mr. J.C. Baron Baud, Soestdijk (Baarn/Soest 1952 gesignaleerd); privécollectie Nederland (2009); in bruikleen aan Slot Zeist (Zeist); veiling Sotheby's (Amsterdam, 2009), lotnr. 87, volgens opbrengstlijst niet verkocht.³

Geportretteerden: Mogelijk drie jongere kinderen van Joan Huydecoper Junior. Van links naar rechts: Sophia (1662-1740), Maria Eleonora (1658-1706) en Johannes/Joan (1656-1703).⁴

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Beschrijving schilderij

Op een terras bevinden zich drie kinderen, twee meisjes en een jongen. De meisjes zijn gekleed in witte japonnen met een blauwe sjaal en zij dragen parel oorhangers en parels in het haar. Eén meisje zit, het andere staat links achter haar, leunend op een postament, met een luit in de armen. Geheel rechts staat een jongen in een geelachtig kostuum met een oranje omslagdoek. Hij houdt een valk in zijn hand en heeft een jachthond aan een leidsel. Achter hem zijn een zuil en een Romeins beeld zichtbaar. Op de achtergrond is een tuin geschilderd met een fontein en een poortgebouw tussen bomen. Boven de bomen torent een buitenhuis met andere bebouwing uit.

Aangezien het schilderij lang in het bezit van de familie Huydecoper is geweest, is het goed mogelijk dat hier drie kinderen van Joan Huydecoper junior (1625-1704) zijn afgebeeld: Sophia, Maria Eleonora en Johannes/Joan. De meisjes zien er wel ouder uit, wellicht is het schilderij van wat later datum. Joan Huydecoper was Heer van Maarseveen en Neerdijk en had diverse bestuurlijke functies in Amsterdam en omgeving. Hij was ook bewindhebber van de

¹ David A. de Witt, *Jan van Noordt. Painter of History and Portraits in Amsterdam* (Montreal 2007) 202.

² De Witt, *Jan van Noordt. Painter of History and Portraits in Amsterdam* 8, 15.

³ <https://rkd.nl/nl/explore/images/183760> en De Witt, *Jan van Noordt*, 201.

⁴ Luuc Kooijmans, *Vriendschap en de kunst van het overleven in de zeventiende en achttiende eeuw* (Amsterdam 2016) 189 en <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2009/old-master-paintings-am1074/lot.87.html>.

VOC en diverse malen burgemeester van Amsterdam, waar hij aan de Lauriergracht woonde.⁵ Van zijn vader had hij de buitenplaats Goudesteyn geërfd. Het is zeer de vraag of dit het landhuis is dat op de achtergrond is afgebeeld. Volgens Staring heeft het huis op de achtergrond niet bestaan en het lijkt ook niet erg op een ets van Goudesteyn uit 1670 (b).⁶ Misschien heeft Jan van Noordt een fantasiegebouw neergezet of is het huis op de achtergrond een van de andere buitenplaatsen bij Maarssen die Joan Huydecoper daar als projectontwikkelaar aangelegd heeft.⁷ Het kan natuurlijk ook dat de afgebeelde kinderen geen Huydecopers zijn.

Gezien de kleding, de valk en de jachthond gaat het wel om kinderen uit de bovenlaag van de (Amsterdamse) maatschappij; de manier waarop het realistisch aandoende landhuis (ook al is het dan niet Goudesteyn) is afgebeeld, lijkt wel een bedoeling te hebben. Hier zijn kinderen geportretteerd met op de achtergrond een buitenplaats die de status van de vader/opdrachtgever uitstraalt.

(b)

*Het huis Goudesteyn bij Maarssen (circa 1670)*⁸

Kunstenaar: Johannes Leupenius.

Techniek: ets op papier olievert op paneel.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 15,5 x 21,4 cm.

Signering en datering: (boven) *t huys te Goudesteyn tot Maerseveen*, linksonder: *J. Leupe*

Huidige verblijfplaats:

Rijksprentenkabinet, Amsterdam, inv./cat.nr RP-P-OB-46.454.

Naam/ locatie buitenplaats: Goudesteyn, Maarssen.

⁵ Elias, *De vroedschap van Amsterdam* 1, 518-519.

⁶ A. Staring, 'Weinig bekende portrettisten: III. Joannes van Noordt', *Oud Holland* 61 (1946) 1, 73-81, aldaar 75.

23 Portret van het gezin van François van den Brandelaer (Brandeler), circa 1672¹

Kunstenaar: Nicolaas Maes (1634-1693).

Techniek: olieverf op doek.

Afmetingen: liggende rechthoek, 157,7 x 163,3 cm.

Signatuur/opschrift: onbekend.

Huidige verblijfplaats: Musées d'art et d'histoire, Geneve.

Herkomst: Onbekend, aangekocht in 1881.

Geportretteerden: François van den Brandelaer (1623-1676), (laken)koopman en kapitein der schutterij in Dordrecht en zijn vrouw Margareta Crillaerts (1625-1672) met hun drie kinderen. Onderzoek heeft uitgewezen dat het ook zou kunnen gaan om Jacob van den Brandelaer (1617-1687), onder andere veertigraad en eveneens kapitein der schutterij in Dordrecht en zijn vrouw Johanna

Crillaerts (1633-1702) met drie van hun kinderen. De engeltjes geven mogelijk twee inmiddels overleden kinderen weer of geven aan dat Margareta Crillaerts reeds overleden was.

Naam/ locatie buitenplaats: De Emer bij Breda.²

Beschrijving schilderij

Volgens de Musées d'art et d'histoire in Geneve, de huidige verblijfplaats van het schilderij, gaat het hier om François van den Brandelaer en zijn gezin, maar Staring poneerde in 1965 in zijn artikel 'Vier familiegroepen van Nicolaas Maes' dat het ook zou kunnen gaan om François' oudere broer Jacob.³ De afbeelding van het kasteeltje op de achtergrond lijkt dan logischer, want Jacob had dit in 1665 van zijn vader geërfd, maar het aantal kinderen komt meer overeen met de gezinssituatie van François. Beide broers woonden in Dordrecht en waren kapitein bij een schuttersvendel en waren prinsgezind.⁴ Na de wetsverzetting van 1673 werd Jacob benoemd tot veertigraad en achtraad.⁵ Van François is geen publieke functie bekend; in diverse akten wordt hij (laken)koopman genoemd.⁶

Op de voorgrond van het schilderij is een echtpaar afgebeeld met drie kinderen, één

¹ <http://blog.mahgeneve.ch/le-mah-en-vedette-dans-le-valais/>. (14-06-17)

² A. Staring, 'Vier familiegroepen van Nicolaas Maes', *Oud Holland* 80 (1965) 3, 169-180, aldaar 173.

³ Ibidem, 172-176.

⁴ Ibidem.

⁵ D.G. van Epen, *Het geslacht Van den Brandeler* ('s-Gravenhage 1904) 21.

⁶ Regionaal Archief Dordrecht, Notariële archieven van Dordrecht, inv.nr. 20181, Notariële akten.

jongen en twee meisjes. Rechts boven zijn twee engeltjes geschilderd die een lauwerkrans vasthouden. Het is lastig te bepalen welk gezin hier is afgebeeld: de leeftijd van de kinderen (en dat geldt voor beide gezinnen) lijkt niet erg in overeenstemming met de realiteit, maar dat is wel vaker het geval bij familieportretten van Maes.⁷

Als het gaat om het gezin van François van den Brandelaer en Margareta Crillaerts, dan zou de jongen die links staat achter een fontein zijn zoon Johan (1667-1755) kunnen zijn. Hij is gekleed in een oranje Romeins fantasiekostuum en heeft een pijl en boog in zijn handen. Naast hem zit de vader, in een oranje-rood gewaad met een stok in zijn rechterhand. Met zijn linkerhand geeft hij een vrucht (een sinasappel?) aan zijn vrouw, die naast hem zit. Zij is gekleed in een in donkere japon met een lichte halsdoek en heeft een klein kind op schoot, gekleed in het lichtgrijs; dit zou Margaretha (1669-?) kunnen voorstellen. Het meisje middenvoor in een geel-roze japon met een blauwe omslagdoek is mogelijk Maria (1658-1689), hoewel zij er erg jong uitziet voor een meisje van 14 jaar. Zij houdt haar hand onder de stroom van de fontein. De twee engeltjes zouden de twee inmiddels overleden kinderen kunnen zijn: Roeloff (1662-1662) en een waarschijnlijk doodgeboren kind.⁸

Als het om het gezin van Jacob van den Brandelaer en Johanna Crillaerts gaat, dan moet de zoon Roelof (1667- 1699) voorstellen; het meisje in het midden Elisabeth (1658-1738), of Maria 2 (1660-1692) of Johanna (1661-1746), en bij de moeder op schoot zit Christina (1670-1692). Ook hier kunnen de engeltjes twee inmiddels overleden kinderen weergeven, een daarvan was wellicht Maria 1(1655-1657). Het is onduidelijk waarom slechts twee van de vier dochters zijn afgebeeld.

Op de achtergrond in het midden is een kasteeltje in het water afgebeeld. Dit is het in de negentiende eeuw afgebroken kasteel De Emer bij Breda dat sinds 1648 in het bezit was, de vader van beide broers, Roelof van den Brandelaer, die het aanvankelijk gebruikte als zomerverblijf en later als vaste verblijfplaats.⁹ Roelof van den Brandelaer stamde uit een oude Bredase familie, maar had zich in 1629 in Dordrecht gevestigd.¹⁰

De vraag blijft welk gezin op het portret is afgebeeld. De (mogelijke) datering blijkt geen helderheid te geven. Gezien de overdaad aan oranje zal het portret zeker niet vóór 1672 zijn geschilderd. In de testamenten van Jacob van den Brandelaer en zijn vrouw van februari 1673 komt het schilderij niet voor, maar wellicht was het nog niet klaar.¹¹ In diezelfde maand werden twaalf vendels uit Dordrecht, waarschijnlijk ook die beide broers (Maes was luitenant in

⁷ Staring, 'Vier familiegroepen van Nicolaas Maes', 174.

⁸ Van Epen, *Het geslacht Van den Brandeler*, 20-21 en 23-26 en Staring, 'Vier familiegroepen van Nicolaas Maes', 174.

⁹ Staring, 'Vier familiegroepen van Nicolaas Maes', 173-174.

¹⁰ Van Epen, *Het geslacht Van den Brandeler*, 15-16.

¹¹ Staring, 'Vier familiegroepen van Nicolaas Maes', 175-176.

Jacob van den Brandelaerss vendel) gestationeerd aan de Waterlinie. Er kon toen dus niet aan het schilderij gewerkt worden; misschien is het na terugkomst van het vendel voltooid. Volgens Staring is de vader (Jacob) er later bijgeschilderd, maar het portret zal vóór december 1673 gereed moeten zijn geweest, omdat Maes vanaf die tijd in Amsterdam woonde.¹²

De datering geeft ook geen uitsluitel of hier het gezin van François van den Brandelaer is afgebeeld. Zijn vrouw overleed in oktober 1672; het portret is in dat geval wellicht vóór die tijd geschilderd. De engeltjes met de lauwerkrans zouden namelijk ook naar haar overlijden kunnen verwijzen.¹³ Dan heeft Maes het na haar dood voltooid vóór hij naar de waterlinie vertrok, of na zijn terugkomst (eind februari 1673) en voor zijn vertrek naar Amsterdam.

Dat het hier zou gaan om het gezin van Jacob van den Brandelaer met op de achtergrond zijn buitenplaats lijkt een logische veronderstelling: de afbeelding van een duidelijk prinsgezind gezin met een vader die door de Prins van Oranje benoemd was in het bestuur van de stad, en de eigen buitenplaats op de achtergrond. Hier spreekt status uit. Bovendien zal er tussen Jacob van den Brandelaer en Maes wel een band bestaan hebben, want Maes was voor hem als getuige opgetreden bij een geschil over een ruzie in januari 1673.¹⁴ Het blijft alleen wel vreemd dat het aantal kinderen in dit geval geen enkele relatie heeft met de werkelijkheid.

Dat aantal pleit voor een familieportret van het gezin van François van den Branderlaer. Daar komt bij dat in een boedelbeschrijving uit 1676 (na zijn overlijden) een schoorsteenstuk wordt beschreven dat mogelijk dit familieportret zou kunnen zijn.¹⁵ Waarom dan het kasteel van zijn broer op de achtergrond is weergegeven, blijft onduidelijk. François van den Branderlaer woonde in het voormalig ouderlijk huis in Dordrecht.¹⁶ Wilde hij op de achtergrond van dit portret een buitenplaats waarmee hij ook een familieband had, of voelde hij zich achtergesteld bij zijn broer die een openbare functie had, terwijl hij lakenkoopman was en wilde hij zijn status op deze manier verhogen? Misschien is het kasteel alleen als ‘plaisante plaets’ geschilderd om het oog te plezieren, zoals wel vaker gedaan werd, maar is er wel gekozen voor een gebouw dat voor de geportretteerde familie een speciale betekenis had.

¹² Ibidem, 175.

¹³ Frauke Laarmann, ‘Engeltje van ’t hemelijk’. Overledenen op weg naar de hemel’ in: Buijsen, Dumas en Manuth ed., *Face Book*. 227-234, aldaar 230-232.

¹⁴ Regionaal Archief Dordrecht, Notariële archieven van Dordrecht, inv.nr. 20.156, archief Arent van Neten.

¹⁵ Staring, ‘Vier familiegroepen van Nicolaas Maes’, 174-175.

¹⁶ Van Epen, *Het geslacht Van den Brandeler*, 21.

24 Portret van een onbekende familie, 1672¹

Kunstenaar: Abraham van den Tempel (1622/23 - 1672).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/ afmetingen: liggende rechthoek, 170,8 x 187 cm.

Signatuur/opschrift: linksonder gesigneerd en gedateerd *AV d [e] n Tempel / M.D.C.LXXII*.

Huidige verblijfplaats: Hamburger Kunsthalle (Hamburg), inv./cat.nr. HK-174.

Herkomst: legaat van Georg Ernst Hantzen (1863).

Geportretteerden onbekend.

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Beschrijving schilderij

Centraal op het schilderij is een echtpaar met een dochter afgebeeld op een terras; de ouders zittend, de dochter staat. Geheel links zit de vader in een zwart kostuum met een witte kraag; zijn rechterarm rust op de leuning van de stoel en hij houdt handschoenen in zijn hand. Naast hem zit zijn vrouw, zij draagt een roze rok, met een grijs overkleed en een zwarte sjaal over haar bovenlichaam en ze heeft een tipmuts op. Zij neemt een perzik van de schaal met vruchten die haar dochter vasthoudt. De dochter staat geheel rechts en draagt een grijze japon, een parelketting en parel oorbellen.²

Achter de ouders is een opzij geschoven gordijn zichtbaar en daarachter een groot huis met op de gevel het jaartal 1660. Voor het huis ligt een terras of tuin; op de achtergrond zijn bomen en arcaden geschilderd.

De identiteit van de afgebeelde personen is niet bekend. Volgens Ernst Wilhem Moes zou het gaan om de Amsterdamse handelaar en regent van het Walenweeshuis, Abraham Muysart (1605-1675), zijn vrouw Hester Passavant (1605-1669) en hun dochter, maar dat lijkt niet logisch, omdat het echtpaar tien kinderen had, waarvan op het moment van schilderen in ieder geval nog ten minste één zoon (hij was het vierde kind) in leven was.³ Abraham Muysart woonde in Amsterdam op de Herengracht en het is goed mogelijk dat hij inderdaad een buitenplaats bezat. Onduidelijk is waarom dan alleen de dochter is afgebeeld; sommige kinderen

¹ Gegevens schilderij: Dorota Juszcak, 'Abraham van den Tempel in the Hamburger Kunsthalle' in: *Exhibition of one painting, paintings from the Dresden State Art Collections and the Hamburger Kunsthalle* (Warschau 2017) 42-49.

² De compositie zou ontleend zijn aan Van der Helsts *Portret van Jochem 'van Aras en Elisabeth Claes Loenen met hun dochter Maria van Aras*. Zie Van Gent, *Bartholomeus van der Helst*, 137.

³ E.W. Moes, *Iconographia Batava. Beredeneerde lijst van geschilderde en gebeeldhouwde portretten van NoordNederlanders in vorige eeuwen*, 2 (Amsterdam 1905) 127, nr. 5258; Elias, *De vroedschap van Amsterdam* 2, 685-686.

kunnen al gehuwd zijn geweest, maar er zullen ook nog kinderen in de leeftijd van de afgebeelde dochter zijn geweest, tenzij die allemaal eerder zijn overleden.

Hoewel het de vraag is of het afgebeelde gebouw inderdaad een bestaand huis is geweest, maken de achtergrond, de toevoeging van het jaartal en de architectuur van het huis wel een realistische indruk. Het afbeelden van deze buitenplaats zal dan ook statusverhogend gewerkt hebben voor de afgebeelde familie.

25 Portret van Dirck (Diederick) Tulp en portret van Catharina Restau de Beaufort, beide 1677¹

(a)

(b)

Kunstenaar: beide: Caspar Netscher (1635-1684).

Techniek: beide: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: beide: staande rechthoek, 58 x 49 cm.

Signatuur/opschrift: man: linksonder *CNetscher / 1677*; vrouw: rechtsonder: *CNetscher / 1677*

Huidige verblijfplaats: beide schilderijen: Six Stichting, Amsterdam.

Herkomst: Six Stichting, Amsterdam.

Geportretteerden: Dirck Tulp (1624-1682), onder andere bewindhebber bij de VOC, schepen en kolonel bij de schutterij in Amsterdam en Catharina Restau de Beaufort (1643-1707).

Naam/locatie buitenplaats: Tulpenburgh/Tulpenborgh bij Duivendrecht.

Beschrijving schilderijen

Op het linker schilderij is Dirck Tulp afgebeeld, de rechterhand leunend op een piëdestal, de linkerhand in de zij. Hij draagt een rode jas (of 'Japonsche' rok?) over een wit hemd en heeft een allonge-pruik op. Op zijn linkerheup lijkt hij een degen of zwaard te dragen. In 1674 werd Dirck door Koning Charles II van Engeland verheven tot Ridder en in 1675 tot Baronet en hij zal zich daarom zo hebben laten afbeelden.² Op de achtergrond zijn bij een balustrade twee

¹ Gegevens schilderijen en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/15894> en <https://rkd.nl/nl/explore/images/15946> (06-02-2018); S.A.C. Dudok van Heel, 'Dr. Nicolaes Tulp alias Claes Pietersz. Dignity between simplicity and splendour' in: S.A.C. Dudok van Heel e.a., *Nicolaes Tulp. The life and work of an Amsterdam physician and magistrate in the seventeenth century* (2^e druk; Amsterdam 1998) 41-116, aldaar 87-94.

² Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 349. Het dragen van een zwaard of degen was van oudsher voorbehouden aan militairen en de adel.

beelden geschilderd en een deel van een groot landhuis, waarschijnlijk zijn buitenplaats Tulpenburgh.

Op het rechter portret is zijn tweede vrouw afgebeeld, Catharina Restau de Beaufort, in een gedecolleteerde zilvergrijze japon met gouden sjaal. Zij draagt een parelketting en heeft parel oorbellen in. Haar rechterhand houdt zij voor haar borst, haar linkerarm leunt op een piëdestal met daarop een putto. Op de achtergrond is een on-Nederlands landschap zichtbaar met twee klassieke beelden.

Dirck Tulp was een van de zoons van de beroemde Amsterdamse dokter en burgermeester Nicolaes Tulp (1593-1674). In 1650 trouwde hij met de vermogende Anna Burgh (1624-1672).³ Het echtpaar woonde op de Kloveniersburgwal in Amsterdam.⁴ Het kapitaal van Anna maakte het blijkbaar mogelijk dat Tulp geen beroep hoefde uit te oefenen, zodat hij zijn tijd kon besteden aan bestuurlijke zaken en activiteiten voor de Amsterdamse schutterij. Het huwelijk bleef kinderloos en na Anna's dood erfde Dirck Tulp niet alleen haar vermogen, maar ook de buitenplaats Tulpenburgh (de naam was ontleend aan beider achternamen).

In 1676 hertrouwde Tulp met Catharina Restau de Beaufort; de portretten zijn vermoedelijk ter gelegenheid van dit huwelijk geschilderd.⁵ Dat de buitenplaats alleen op het portret van Dirck Tulp is afgebeeld, zal te maken hebben met het feit dat die verkregen was via het kapitaal van zijn eerste vrouw. De afbeelding ervan op dit portret en zijn houding passen wel bij de recentelijk verworven adellijke titel en zijn levensstijl en die erg afweek van de sobere leefwijze die zijn vader voorstond.⁶

³ Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 349. Volgens een andere bron trouwde Dirck in 1648, zie Majorie Wieseman, *Caspar Netscher and Late Seventeenth-century Dutch Painting* (Doornspijk 2002), 282.

⁴ Dudok van Heel, 'Dr. Nicolaes Tulp alias Claes Pietersz,' 87-94.

⁵ Wieseman, *Caspar Netscher and Late Seventeenth-century Dutch Painting*, 282.

⁶ Peter Burke, *Venetië en Amsterdam*, 84.

26 Portret van de drie kinderen van Pieter Teding van Berkhout, 1678-1679¹

(a)

Kunstenaar: Jan Verkolje I (1650-1693).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 59 x 70 cm.

Signatuur/opschrift: rechtsonder: I. Verkolje 1676 of 1678/1679.

(Volgens informatie van het RKD zou het portret uit 1676 dateren; volgens Fock is het jaartal waarschijnlijk verkeerd gelezen en dateert het portret uit 1678/1679).²

Huidige verblijfplaats: privécollectie.

Herkomst: onbekend.

Geportretteerden: van links naar rechts: Paulus Teding Van Berkhout (1676-1757), Jacoba Teding Van Berkhout (1670-1750) en Lucretia Teding van Berkhout (1674-1695).

Naam/ locatie buitenplaats: buitenplaats Pasgeld bij Delft.

Beschrijving schilderij

De vader van de kinderen, Pieter Teding van Berkhout, was burgemeester van Delft. Op dit portret zijn op de voorgrond drie kinderen afgebeeld: links Paulus (Polletje) met een zweepje in zijn rechterhand, met zijn linkerhand houdt hij een bokje bij de teugels. Daarnaast staat Jacoba, Lucretia zit in een bokkenwagen en samen houden zij een boekje bloemen vast. Op de voorgrond springt een hondje en op de achtergrond zijn een trap, met daarachter een balustrade met beelden en een parklandschap zichtbaar. Hoewel het jongetje er ouder uitziert, zal het toch Paulus moeten voorstellen: het volgende zoontje werd pas in 1681 geboren.³

Achter de kinderen gaat een monumentale trap omhoog. Gezien het parkachtige landschap zal de schilder de indruk hebben willen wekken dat de kinderen zich op de buitenplaats Pasgeld bevinden. Dit is in overeenstemming met de mening van C.W. Fock, die in haar bijdrage 'Het portret van de kinderen van Pieter Teding van Berkhout door Jan Verkolje' verwijst naar het dagboek van Pieter Teding van Berkhout, waaruit blijkt dat Verkolje hem

¹ C.W. Fock, 'Het portret van de kinderen van Pieter Teding van Berkhout door Jan Verkolje' in: Buijsen, Dumas, Manuth, *Face Book.*, 443-450.

² <https://rkd.nl/nl/explore/images/122129> (16-09-2017) en Fock, 'Het portret van de kinderen van Pieter Teding van Berkhout', 446-447.

³ P.C. Molhuysen en P.J. Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 4 (Leiden 1918) 135-136.

bezoekt heeft in de zomer van 1678.⁴ Enkele dagen later zouden zij een bezoek aan de buitenplaats Pasgeld hebben gebracht. In het dagboek wordt ook vermeld dat Paulus en Lucretia (en waarschijnlijk ook Jacoba) diverse malen geposeerd hebben in 1678 en in 1679. Wellicht is Paulus pas definitief geschilderd na de laatste poseersessie in oktober 1679, toen hij drieënhalf jaar oud was. Waarom op dit portret echter slechts drie van de zes kinderen zijn afgebeeld, is niet duidelijk; Pieter Teding Van Berkhout had in 1678 nog drie dochters: Maria (1672-1695), Elisabeth (1673-1707) en Anna (1677-1710).⁵ Hij stond bekend als op de penning (hoe meer kinderen op het schilderij, hoe duurder), maar waarom er voor deze dochters is gekozen en niet alleen de twee oudste blijft de vraag.

Er is een vergelijkbaar portret van Verkolje bekend: *Portret van twee zusjes en een broer spelend met een hond*, waarvan de datering niet vaststaat (1665-1693), met een gelijksoortige balustrade (in spiegelbeeld) op de achtergrond.⁶

(b)

Portret van twee zusjes en een broer spelend met een hond (1665-1693)

Kunstenaar: Jan Verkolje I (1650- 1693).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 72,3 x 92,3 cm.

Signatuur/opschrift: rechtsmidden: *I. Verkuili 16.*

Huidige verblijfplaats: privécollectie Frankrijk.

Herkomst: anonieme verkoop, Parijs Thierry de Maigret, (Parijs, 2006) nr. 108; veiling Sotheby's, (Londen, december 2011) nr. 228.

Geportretteerden: onbekend.

Naam/ locatie buitenplaats: onbekend.

Of dit ook een portret is van de kinderen Teding van Berkhout is de vraag; Paulus lijkt hier de oudste, maar van de zusjes de na hem geboren werden, werd er maar één ouder dan twee jaar.⁷ Wel lijkt de compositie en de achtergrond erg op het portret van de kinderen Teding van Berkhout.

In 1670 had Pieter Teding van Berkhout zich met zijn vrouw in Delft gevestigd; in het begin vervulde hij een aantal functies in de schutterij en in 1675 kreeg hij een plaats in de

⁴ C.W. Fock, 'Het portret van de kinderen van Pieter Teding van Berkhout' aldaar 446-447.

⁵ Molhuysen en Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 4 (Leiden 1918) 135-136.

⁶ <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2011/old-master-and-british-paintings-day-sale/lot.228.html?locale=en>. (12-12-2018)

⁷ Molhuysen en Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 4, 136.

vroedschap.⁸ Vanaf 1680 was hij enkele malen schepen en vanaf 1690 enkele malen burgemeester. De familie woonde aan de Oude Delft.⁹

Pieter Teding van Berkhout had grote belangstelling voor kunst, (vooral voor schilderijen), architectuur en tuinaanleg; hij erfde Pasgeld in 1670 van zijn schoonvader.¹⁰ In 1681 kocht hij er grond bij; hij liet de hofstede afbreken en er een nieuw woonhuis voor in de plaats te zetten dat in 1682 gereed was (dus na vervaardiging van dit portret). In 1678 had hij toestemming van het Hoogheemraadschap van Delfland gekregen om vanaf de Vliet een vaart te graven om een vijver op zijn buitenplaats van water te kunnen voorzien en die is op de achtergrond zichtbaar. Of de achtergrond een realistische weergave is van de toenmalige buitenplaats is niet zeker. Mogelijkerwijs is Pasgeld (zonder identificeerbare personen) ook weergegeven op een schilderij van Jan van der Heyden *Een landhuis aan de Vliet bij Delft; op de achtergrond een zandtransport*, uit circa 1660. Maar ook dat schilderij geeft geen duidelijkheid over Pasgeld zoals dat er uitzag rond de tijd dat Verkolje de kinderen schilderde.

Door het bezoek van Verkolje aan Pasgeld lijkt het erop dat het de bedoeling is geweest de buitenplaats af te beelden. Toch blijven er onduidelijkheden. Heeft Pieter Teding van Berkhout aan Verkolje de opdracht gegeven met de achtergrond alvast een toekomstvisie te schilderen? Ook blijft het vreemd dat slechts drie kinderen zijn afgebeeld. Dat Paulus is afgebeeld, is nog te begrijpen: hij was op het moment van schilderen de enige zoon. Misschien heeft zijn vader met dit schilderij zijn aristocratische pretenties willen laten zien, nu hij lid van de vroedschap was: zijn stamhouder en een deel van een buitenplaats die paste bij zijn status. Verkolje zal dan wellicht gekozen hebben voor drie kinderen, omdat dat compositorisch een mooier plaatje opleverde.

(c)

Een landhuis aan de Vliet bij Delft; op de achtergrond een zandtransport (circa 1660)

Kunstenaar: Jan van der Heyden (1637-1712).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 46,6 x 58,8

Signatuur/opschrift: linksonder; *Heyde*.

Huidige verblijfplaats: The Royal Collection, Londen, inv./cat.nr RCIN 405948.

Herkomst: privécollectie Comte de Vence, Paris 1757, The Royal Collection 1814.

Mogelijke geportretteerden: onbekend.

Naam/ locatie buitenplaats: misschien buitenplaats Pasgeld aan de Vliet tussen Den Rijswijk.

⁸ C.W. Fock, 'Jacob Roman en zijn relatie tot de Delftse regent Pieter Teding van Berkhout' in: *Oud Holland* 124 (2011) 4, 185-208, aldaar 185-186.

⁹ C. Schmidt, *Om de eer van de familie. Het geslacht Teding van Berkhout 1500-1950* (Amsterdam 1986) 83.

¹⁰ Sv.E. Veldhuijzen, 'De Buitenplaats Pasgeld te Rijswijk', *Jaarboek Vereniging Die Haghe* 1967, 72-130, aldaar 93-98.

27 Portret van Johannes van de Rijk met Judith ten Cate en hun kinderen, waarschijnlijk 1681¹¹

Kunstenaar:

toegeschreven aan Jan Weenix (1642-1719).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen:

liggende rechthoek, 57 x 139 cm.

Signatuur/opschrift:

opschrift op lijst
achterzijde: (slecht leesbaar) de namen van

Johan van de Rijk (1635-1704), zijn tweede echtgenote, Susanna van Mollem (1634-1670) en hun kinderen; de naam van de derde echtgenote, Judith ten Cate (1645-1711), en die van de kinderen uit het derde huwelijk in een 18e-eeuws handschrift. Ook zijn de namen van de huwelijkspartners van de kinderen vermeld.¹²

Huidige verblijfplaats: privécollectie.

Herkomst: privécollectie Cornelia Adolphina Crommelin, Bloemendaal (1936, volgens 18de-eeuws opschrift achterzijde afkomstig van een doopsgezinde Haarlemse familie); privécollectie Willem Anne Assueer Jacob baron Schimmelpenninck van der Oye, Kasteel Duivenvoorde, Voorschoten (aangekocht uit de boedel van Cornelia Adolphina Crommelin, 1936 – 1957); privécollectie Ludolphine Henriette barones Schimmelpenninck van der Oye, Kasteel Duivenvoorde, Voorschoten, inv./cat.nr. S 77 (1957 – 1965); privécollectie Nederland (1965 – 2003); privécollectie Nederland (2003 –).

Geportretteerden: van links naar rechts: Elsje (Eletta) van de Rijk (1666-1725), Johannes van de Rijk, koopman in Haarlem, Susanna van de Rijk (1667-1692), Abraham van de Rijk (1673-1687), Maria van de Rijk (1665-?), Judith ten Cate, Christina van de Rijk (1677-1682) en Catherina van de Rijk (1675-1726).¹³

Naam/ locatie buitenplaats: wellicht een fantasieweergave van de blekerij in Aelbertsberge bij Bloemendaal.¹⁴

Beschrijving schilderij

Op dit schilderij zijn twee groepen op een terras afgebeeld. Tussen beide groepen is een doorkijk naar een parkachtig landschap met Romeinse beelden; door een poort is een deel van een gebouw zichtbaar. Links zit Johannes van de Rijk in een donker kostuum, omringd door zijn dochters uit zijn tweede huwelijk (de kinderen uit zijn eerste huwelijk waren allemaal al overleden) Elsje, Susanne, en Maria, en Abraham, de zoon uit zijn (derde) huwelijk met Judith ten Cate. Alle kinderen dragen bruinkleurige kleding, de meisjes met een witte fichu, Abraham

¹¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/16146>. (15-05-2018) Volgens het RKD dateert het schilderij uit 1670-1680, maar het jaartal 1681 is waarschijnlijker, gezien de leeftijd van de kinderen. Zie *Familieblad Ten Cate*, (december 1979) 559-565, <http://hans.is-s.info/genweb/familieblad/HET%20OUDSTBEKENDE%20PORTRET%20VAN%20EEN%20TEN%20CATE%20UIT%201681.htm>. (18-09-2018).

¹² Dit zijn dus niet de namen van de afgebeelde personen, in tegenstelling tot wat staat in: Sabine Craft-Giepmans, Hilde Gilissen en Annette de Vries, *Adellijke familieportretten op Duivenvoorde* (Zwolle 2015) 128, afbeelding nr. 117.

¹³ <https://rkd.nl/nl/explore/images/16146> (15-05-2018).

¹⁴ C.W.D. Vrijland, 'De Rijk', *Jaarboek Haerlem* (1960), 58-72 aldaar 63.

met een witte bef. Elsje heeft een luit in haar armen, de vader lijkt ook een muziekinstrument vast te houden, Abraham heeft een fluit, Susanne zit deels verscholen achter een oosters tapijt en heeft bladmuziek op schoot, Maria houdt een opgerold vel papier (bladmuziek?) vast. Rechts zit Judith ten Cate met haar twee dochters uit haar huwelijk met Johannes van de Rijk; zij draagt een oranje rok met een bruin bovenstuk afgezet met zwart en een kanten fichu en een tipmuts. Christina draagt een zelfde jurk als haar zusjes en lijkt een hondje te dreseren. Catharina is in het wit gekleed en heeft een schaal met vruchten vast, waar haar moeder naar wijst.

Johannes van de Rijk was een (doopsgezinde) koopman en woonde met zijn gezin op de Grote Markt in Haarlem. Hij had in 1671 (wellicht als belegging) ‘Een schoone en wel gelegen water rijke garen bleckerij met alle de huysingh ende getimmerd daer op staende ...’ gekocht, enkele maanden na zijn huwelijk met Judith ten Cate.¹⁵ Of hij er veel aan veranderd heeft, is de vraag; misschien is het gedeeltelijk geschikt gemaakt voor ‘zomerse’ bewoning.¹⁶ Het gaat hier blijkbaar vooral om de familie, die door de afbeelding van de vele muziekinstrumenten en het gedresseerde hondje de indruk wil geven van een harmonieus gezin dat goede opvoeding belangrijk vindt en zich graag ontspant in een natuurlijke omgeving (die misschien toch wel familie-eigendom is).

¹⁵ Ibidem, 62.

¹⁶ Ibidem, 65.

28 Portret van Adriaan van Loon en portret van Cornelia Hunthum, beide 1681¹

(a)

(b)

Kunstenaar: Michiel van Musscher (1634-1693).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: staande rechthoek, man 56,5 x 49,5 cm; vrouw 56,3 x 49,5 cm.

Signatuur/opschrift: man: linksonder op piëdestal: *M. v. Musscher. Pinxit / A°: 1681*; opschrift linksboven: C; opschrift op de achterzijde: *D.D.*; vrouw: rechtsonder: *M. v. Muss[cher]. / Pinxit A° 1681/1*; opschrift op de achterzijde: *C.C.*

Huidige verblijfplaats: beide schilderijen: Museum Van Loon, man: inv./cat.nr. 94, vrouw: inv./cat.nr. 95.

Herkomst: privécollectie Maurits Nanning van Loon, Amsterdam (erfenis), schenking aan Museum Van Loon, Amsterdam,

Geportretteerden: Adriaan van Loon (1631-1722), koopman te Amsterdam, kapitein der schutterij, commissaris en kerkmeester en firmant van 'Matthijs Bode en Adriaan van Loon' en zijn vrouw Cornelia Hunthum (1634-1721).

Naam/ locatie buitenplaats: Huis Oosteinde, Hillegom.

Beschrijving schilderijen

Michiel van Musscher heeft verschillende leden van de familie Van Loon geportretteerd.² De hier afgebeelde portretten zijn duidelijk bedoeld als pendanten: het buitenhuis en de fontein lopen in beide schilderijen door. Op het linker schilderij is Adriaan van Loon in bronskleurige Japansche rok afgebeeld met een allonge-pruik, met zijn rechterarm leunend op een balustrade. Achter hem zijn bomen afgebeeld en op de achtergrond het linkerdeel van een fontein en een

¹ Gegevens schilderijen en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/16306> en <https://rkd.nl/nl/explore/images/16322>. (12-04-2018).

² Museum Van Loon, Michiel van Musscher (1645-1705). *De weelde van de Gouden Eeuw* (Zwolle 2012) 65.

landhuis. Linksboven is een wapen geschilderd. Op het portret van Cornelia Hunthum is het rechter deel van het landhuis en de fontein afgebeeld. Zij draagt een donkere japon met witte rand aan de mouwen en een bronskleurige sjaal. Haar linkerarm leunt op een gelijksoortige balustrade als bij haar echtgenoot. Rechtsboven is een wapen geschilderd. Aan de horizon van beide portretten is een on-Nederlands heuvelachtig landschap geschilderd. De portretten zijn compositorisch elkaars spiegelbeeld. De familiewapens zijn mogelijk later aangebracht.³

Adriaen van Loon was een telg uit het geslacht Van Loon en was in 1656 gehuwd met zijn achternicht Cornelia Hunthum.⁴ Hij had net als zijn broer Willem in 1666 erven gekocht aan de nieuw aan te leggen ‘Gouden Bocht’ aan de Keizersgracht in Amsterdam, waar in 1667 hun dubbele huizen naast elkaar werden gebouwd.⁵

De buitenplaats Oosteinde was in 1600 aangelegd; het is niet helemaal duidelijk hoe die in het bezit van Adriaen van Loon gekomen is: het kan zijn dat hij de buitenplaats geërfd heeft van zijn vader Nicolaas van Loon (1602-1676) en oom Lieve van Loon (1619-1692), die rond 1660 eigenaar van Oosteinde en de ertegenover liggende duinen waren.⁶ Een andere bron geeft als verklaring dat Adriaen de buitenplaats rond 1650 geërfd heeft van zijn oudoom Willem Ruychaver (waarschijnlijk de zoon van de bouwer van Oosteinde: Marten Ruychaver).⁷

Anders dan zijn broer Willem die publieke functies in Amsterdam vervulde, schijnt Adriaen van Loon meer belangstelling voor de jacht op Oosteinde gehad te hebben, maar ook was hij geïnteresseerd in de bouw: uit hoofde van zijn functie als commissaris van onder andere het ‘Stadstimmerwerk’ inspecteerde hij de taxaties voor de bouw van nieuwe huizen.⁸ Met zijn houding straalt hij macht uit en de kleding van het echtpaar laat zien dat zij welvarend zijn en de mode volgen. De afbeelding van de buitenplaats, in een weliswaar wat Italiaans aandoende omgeving, past daarbij, zeker gezien de belangstelling van Adriaen van Loon voor het buitenleven en de bouw.

³ Op de meeste schilderijen van de familie Van Loon zijn de familiewapens later aangebracht; zie Middelkoop, *Kopstukken*, 272 voetnoot 2.

⁴ Robert E. Gerhardt en Francis Griep-Quint, *Michiel van Musscher (1645-1705): de weelde van de Gouden Eeuw* (Zwolle 2012) 63; Milko den Leeuw en Martin Pruijs, *De Gouden bocht van Amsterdam* (Amsterdam 2006) 207.

⁵ Gerhardt en Griep-Quint, *ibidem*; Den Leeuw en Pruijs, *ibidem* 18.

⁶ <https://www.buitenplaatsenin nederland.nl/hillegom-oosteinde.html> (14-12-2018).

⁷ M.N. van Loon en I.H. van Eeghen, *Het huis met de paarse ruiten en de Familie van Loon in Amsterdam* (Alphen aan den Rijn 1984) 37.

⁸ *Ibidem*; Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 484.

29 Dubbelportret van Magdalena Poulle en Pieter Poule, 1683¹

Kunstenaar: David van der Plas (1647-1704).

Techniek: olieverf op doek.

Afmetingen: staande rechthoek, 164 x 154 cm.

Signatuur/opschrift:

gesigneerd en gedateerd linksonder (1683).

Huidige verblijfplaats: privécollectie (Huize Gunterstein, Breukelen).

Herkomst: privécollectie.

Geportretteerden: Magdalena Poule (1626-1699), Vrouwe van Gunterstein en Tienhoven en koopmansweduwe uit Amsterdam en haar neef Pieter Poule (1677-1684).²

Naam/ locatie buitenplaats: Buitenplaats Gunterstein, Breukelen.

Beschrijving schilderij

Midden op het schilderij is Magdalena Poule zittend afgebeeld met haar rechterarm leunend op een afgeknotte zuil. Zij is gekleed in een donkere japon met een goudkleurige onderrok, kanten kraag en manchetten. Op de zuil is een voorstelling uitgehouwen van twee mannen die bewonderend naar een huis lijken op te kijken. Links in de hoek op de achtergrond is een huis in steigers afgebeeld.³ Rechts staat Magdalena Poulles neefje Pieter, gekleed in een blauw fantasiekostuum en een hoed met bruine veren met in zijn handen de plattegrond van de buitenplaats Gunterstein. Blijkbaar was het de bedoeling het huis in de diverse stadia van de bouw weer te geven.

Magdalena Poule woonde aan de Fluwelen Burgwal in Amsterdam en was weduwe van achtereenvolgens koopman Juan Dormion (?-?) en van koopman en ‘assuradeur’ Adriaan Daem (?-1678); ze had geen kinderen. Haar familie kwam oorspronkelijk uit Frankrijk en had vele internationale handelscontacten. Magdalena Poule was in Calais geboren en haar tweede huwelijk werd waarschijnlijk in Spanje gesloten.⁴ Zij was verwant aan Elisabeth Tiellens, de rijkste vrouw in de Republiek in de Gouden Eeuw.⁵

Het oorspronkelijke Gunterstein dateerde uit de dertiende eeuw, maar werd in 1511

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/131242>. (15-0302018)

² Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 2, 671; Zandvliet, *250 rijksten van de Gouden Eeuw* 11-12.

³ L. B. Wevers ‘Het restauratie van schoorsteenstuk met Magdalena Poule door David van der Plas’ in: W.H.D. Quarles van Ufford e.a., *De restauratie van de Gobelinzaal Ridderhofstad Gunterstein* (zonder pagina-aanduiding).

⁴ Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 2, 670-671.

⁵ Ibidem, 671; Zandvliet, *250 rijksten van de Gouden Eeuw* 11-12.

vernield. Het werd daarna opgebouwd en in de zeventiende eeuw was het eigendom van achtereenvolgens Johan van Oldenbarnevelt en de weduwe van jonker Ploos van Amstel.⁶ In 1673 werd het kasteel door de Fransen in brand gestoken.⁷ In 1680 kocht Maria Poulle de ruïne en zij liet er het huidige buitenhuis bouwen waarvoor haar (toen driejarige) neefje Pieter Poulle op 1 november 1680 de eerste steen legde.⁸ In 1681 was het gereed.⁹

Magdalena Poulle legde een grote plantenverzameling aan, wat zij kon doen door haar grote netwerk van plantenliefhebbers en kwekers: zo was zij verwant aan onder andere Jan Commelin (1629-1692), een van de oprichters van de Amsterdamse Hortus Botanicus en aan raadspensionaris Caspar Fagel (1634-1688), een amateur botanicus en plantenverzamelaar.¹⁰

Pieter Poulle zou het kasteel erven, maar overleed al in 1684, een jaar nadat het portret geschilderd werd. Magdalena Poulle wilde echter dat Gunterstein ‘een stamhuys’ van haar geslacht zou blijven, en testeerde het in 1697 aan haar broer Benjamin Poulle met een fideï-commis.¹¹ Misschien heeft zij met dit schilderij al de bedoeling gehad, dit idee aan het nageslacht duidelijk te maken. Het is in ieder geval opvallend dat zij zich heeft laten portretteren met haar beoogde opvolger in Romeins (en dus antiek) kostuum en dat het huis in feite drie maal is weergegeven: het heden (de plattegrond), het verleden (het huis in de steigers) en de toekomst (de mannen op de zuil die bewonderend naar het huis kijken)

⁶ <http://www.kasteleninutrecht.eu/Gunterstein.htm> (14-05-2018).

⁷ L.A. Quarles van Ufford, *Gunterstein. Uitgegeven 300 jaar na de herbouw* (Alphen aan den Rijn 1908) 8.

⁸ Zandvliet, *250 rijksten van de Gouden Eeuw* 12.

⁹ Marisca Sikkens-de Zwaan, ‘Magdalena Poulle (1632-99): A Dutch Lady in a Circle of Botanical Collectors’, *Garden History*, 30 (2002), 2, 206-220, aldaar 207.

¹⁰ Ibidem, 207-208.

¹¹ Het fideï-commis is een testamentaire bepaling waarbij een erfgenaam niet vrij is te kiezen aan wie het geërfde wordt nagelaten. Zie Herman Quarles van Ufford, ‘De ridderhofstad Gunterstein en het fideï-commis’ in: E.G.M. Adriaanz. e.a., *Interieurs belicht* (Zwolle 2001) 68-73.

30 Portret van Jacobus Scheltus, Maria van Steenhuysen en hun kinderen, circa- 1685-1686¹

Kunstenaar: Johannes Vollevens I (1649-1728).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 117 x 176 cm.

Signatuur / opschrift: rechtsonder: *Jan Vollevens*, linksboven heraldische wapens, op achterzijde vermelding van geportretteerden.

Huidige verblijfplaats: privécollectie Paul W. de Fremery, San Francisco (California, V.S.).

Herkomst: M.H. de Young Memorial Museum, San Francisco (1912-1930, California, V.S., zou Park Museum heten), in bruikleen van privécollectie,

San Francisco (1912-1930, Californië).

Geportretteerden: van links naar rechts: Jacobus Scheltus (1640-1712, ordinaris drukker van de Staten van Holland en West-Friesland, Paulus Scheltus (1664-1748), een dochter, de moeder, Maria van Steenhuysen, (1633-1692) en nog drie dochters. Van dochter Jacoba (1675-1740) is de geboortedatum bekend, van de andere dochters niet: Anna (?-1736), Catharina(?-1709) en Maria (?-1732). Het kan zijn dat een van deze drie tegen haar moeders knie leunt.

Naam/locatie buitenplaats: vermoederlijk buitenplaats Arentsburgh in Voorburg.

Beschrijving schilderij

Op de voorgrond is een familie afgebeeld; geheel links zit Jacobus Scheltus in een Japansche rok; hij heeft donker lang krullend haar (waarschijnlijk een pruik). Hij leunt met zijn rechterarm op zijn stoel. Achter hem is een zuil zichtbaar. Naast hem staat zijn zoon Paulus, mogelijk ook in een Japansche rok; hij leunt met zijn rechterarm op een globe en heeft zijn linkerhand in zijn zij. Daarnaast zit Maria van Steenhuysen, gekleed in een lichte japon; zij heeft haar rechterarm om een jong meisje geslagen (mogelijk Jacoba) dat tegen haar aanleunt en bloemen op haar moeders schoot vasthoudt. Naast Maria staat een meisje in een donkere japon die haar rechterhand op de schouder van haar moeder houdt. Geheel rechts staan twee meisjes ter weerszijden van een fontein; één meisje houdt een hand in de waterstraal, het andere meisje heeft haar hand op de fontein. Geheel vooraan zijn een hondje en een lammetje geschilderd. Maria en twee dochters dragen parel kettingen, drie meisjes en de moeder dragen parel oorhangers. Achter de familie gaat een trap naar beneden. Op de achtergrond is een formele tuin zichtbaar met nog een fontein. Geheel achteraan staat muur in het midden een poort en aan de horizon liggen bergen. Linksboven zijn zeven (heraldische?) wapens geschilderd en twee

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: Schnitzeler, *Status op z'n Hollands*, 55; <https://rkd.nl/explore/images/125587>. (03-09-2018) Volgens het RKD zou de datum van vervaardiging tussen 1680 en 1685 liggen, wat onwaarschijnlijk is, omdat Jacobus Scheltus in 1686 een buitenplaats kocht.

engeltjes die een lauwerkrans vasthouden (wellicht twee reeds overleden kinderen).

In 1662 had Cornelis Lodesteyn, Gecommitteerde in de Generaliteitsrekenkamer, de (niet meer bestaande) buitenplaats Arentsburgh aangelegd en in de periode daarna flink uitgebreid.² Zijn weduwe Maria van der Haar verkocht in 1686 Arentsburgh voor 10.000 pond aan Jacobus Scheltus, die in Den Haag op de Groenmarkt woonde.³ Mogelijk is de aanschaf van de buitenplaats de reden geweest om dit familieportret te laten schilderen, hoewel de leeftijd van de kinderen hier geen uitsluitsel over kan geven. Misschien dateerden de plannen om de buitenplaats te kopen al van een eerdere datum (de feitelijke koop was in maart 1686) en heeft hij met dit portret daarop vooruit gelopen. Hij zal, als het inderdaad om Arentsburgh gaat, trots geweest zijn op zijn nieuwe bezit. Ook als hij er nog niet over beschikte, zal hij reden hebben gehad dit af te laten beelden op zijn familieportret. Daar presenteert hij zich door zijn houding als een man van aanzien, en zijn gezinsleden als een familie waar principes als trouw en zuiverheid belangrijk zijn.

² <https://www.buitenplaatsenin nederland.nl/voorburch-arentsburgh.html> (03-09-2018).

³ Ibidem; Schnitzeler, *Status op z'n Hollands*, 55.

31 Portret van Portret van Pieter Ranst Valckenier en portret van Eva Susanna Pellicorne, beide 1687¹

(a)

(b)

Kunstenaar: Michiel van Musscher (1634-1693).

Techniek: beide: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: beide: staande rechthoek, 56 x 50,5 cm.

Signatuur/opschrift: man: gesigneerd en gedateerd linksonder 1687; vrouw: gesigneerd en gedateerd rechtsonder 1687. Op de achterkanten zijn de namen van de geportretteerden vermeld.²

Huidige verblijfplaats: beide: privécollectie The Leiden Collection, New York City, man: inv./cat.nr. MM-102.a; vrouw: inv./cat.nr. MM-102.b.

Herkomst: beide: Miethke & Wawra (Wenen, 1883) lotnr. 340, inbrenger: Ritter Von Rosenberg Friedrich, koper : Miethke.; Galerie Fischer (Luzern, 2005) lotnr. 1023.

Geportretteerden: Pieter Ranst Valckenier (1661-1704), onder andere bewindhebber VOC en schepen van Amsterdam, en zijn vrouw Eva Susanna Pellicorne (1670-1732).

Naam/ locatie buitenplaats: Gijnwens, Baambrugge of Valk en Heining, Loenersloot.

Beschrijving schilderijen

Op het linker schilderij is Pieter Valckenier afgebeeld, gekleed in een bruin-gouden Japansche rok met een kanten jabot en met kant afgezette mouwen; hij heeft waarschijnlijk een donkere allongepruik op. Met zijn rechterarm leunt hij op een muurtje en hij heeft een boek in de hand. Op de achtergrond is rechts achter een muur een deel van een landhuis afgebeeld, met aan de horizon een heuvellandschap. Het portret van zijn vrouw vormt een spiegelbeeld met aan de linkerkant op de achtergrond het andere deel van het landhuis en eveneens het heuvellandschap.

¹ Gegevens schilderijen en geportretteerden: <https://rkd.nl/nl/explore/images/71929> en <https://rkd.nl/nl/explore/images/71931> (12-05-2018).

² Ilona van Tuinen, 'Pair of Portraits. Pieter Ranst Valckenier (1661–1704) and Eva Suzanna Pellicorne (1670–1732), 1687', in: Arthur K. Wheelock Jr. (ed.), *The Leiden Collection Catalogue*, <https://www.theleidencollection.com/archive/>. (26-03-2019)

Eva Susanna Pellicorne draagt een gedecolleteerde paarse japon, aan de hals en mouwen met kant afgezet. Zij draagt daarover een oranje-bruine sjaal. Haar linkerarm leunt op een muurtje en zij houdt haar rechterhand voor haar borst.

Pieter Valckenier was een van de zoons van burgemeester Gillis Valckenier (1652-1680) en trouwde in 1686 met (zijn nicht) Eva Suzanna Pellicorne.³ De portretten zijn bedoeld als huwelijksportretten.

Ten tijde van zijn huwelijk woonde Pieter Valckenier aan de Nieuwe Keizersgracht in Amsterdam; hij had Gijnwens in 1680 van zijn vader geërfd. Het was in 1635 door zijn grootvader gekocht en was waarschijnlijk oorspronkelijk een ossenweidersboerderij. Ook Pieter was ossenweider.⁴ Het is de vraag of hier Gijnwens (dat niet meer bestaat) is afgebeeld, want op een gravure uit 1730 ziet Gijnwens er namelijk anders uit.⁵ De familie bezat andere buitenhuizen in de omgeving, onder andere Valk en Heining (uit 1677) bij Loenersloot.⁶ Dit komt qua uiterlijk en structuur wel overeen met het huis op de achtergrond van de portretten. Of Musscher dit huis als voorbeeld heeft genomen of dat Gijnwens er rond 1687 werkelijk zo uitzag, blijft onduidelijk.

Het lijkt erop dat deze portretten pasten binnen de trend in de jaren zeventig en tachtig van de Gouden Eeuw: de houding en de afbeelding van een buitenhuis op de achtergrond zijn vergelijkbaar met de pendanten *Portret van Adriaan van Loon* en *Portret van Cornelia Hunthum* (ook van Michiel van Musscher). Hier zijn vermogende Amsterdammers afgebeeld die zich kleedden volgens de laatste mode en zich lieten portretteren op een manier die in hun kringen gebruikelijk was met een buitenplaats op de achtergrond.

³ Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795* 1, 479.

⁴ Gijsbers, *Kapitale ossen*, Bijlage 15, 594, 595.

⁵ E. Munnig Schmidt, 'Het buiten Gijnwens te Baambrugge' in *Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake'* (2012), 86-89; Van Tuinen, 'Pair of Portraits'.

⁶ Van Tuinen, 'Pair of Portraits'.

32 Louis Trip van Warffumborg, zijn vrouw Christina Trip en hun kinderen in een landschap met op de achtergrond slot Warffumborg, 1689¹

Kunstenaar: Roelof Koets (Coets) II (1665 - 1725).

Techniek: olieverf op paneel.²

Vorm /afmetingen: liggende rechthoek, 84 x 130 cm.

Signatuur/opschrift: rechtsonder: R: Koets / 1689.

Huidige verblijfplaats:

Openluchtmuseum Het Hoogeland, Warffum (Eemsmond).

Herkomst: Rijksmuseum, Amsterdam, inv./cat.nr. cat. 1920, nr. 1368a; Jonkheer Trip van Zoutland; Openluchtmuseum Het Hoogeland,

Warffum (Eemsmond).

Geportretteerden: van links naar rechts: Adriaen Joseph Trip (1686-1748), Louisa Christina Trip (1685-1733), Louis Trip van Warffumborg (1654-1701), telg uit de koopmansfamilie Trip, waarvan veel leden in Amsterdam woonden, Jacob Elias Trip (1688-1719), Christina Trip (1659-1716) en Elizabeth Sophia Trip (1687-1753).³

Naam/ locatie buitenplaats: Warffumborg, Warffum (Groningen).

Beschrijving schilderij

Op de voorgrond is een gezin afgebeeld, geheel links waarschijnlijk Adriaen Trip, in een rood kostuum met oranje sjerp, die een vogel op de schouder vasthoudt (die misschien een afgerichte valk moet voorstellen), naast hem staat een jachthond. In het midden staat waarschijnlijk Louisa Trip, in het blauw gekleed met een orangerode sjerp; zij heeft een schaal met vruchten in haar handen. Rechts van het midden is Louis Trip geschilderd, gekleed in een bruinige mantel met kanten jabot en kanten manchetten en leunend op een balustrade. Naast hem zit zijn tweede vrouw (en volle nicht) Christina Trip, gekleed in een orangerode japon met kanten manchetten en een kanten sjaal over haar hoofd. Het kind op haar schoot kan Jacob Elias Trip zijn, gekleed in het blauw met een bloemetje in de rechterhand. Tegen haar knieën leunt waarschijnlijk Elizabeth Sophia Trip, gekleed in het wit, ook met een bloemetje in de hand. Het engeltje dat in

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/explore/images/29895> (17-12-2018). De combinatie van geboortejaar en geboorteplaats van Louis Trip is twijfelachtig, aangezien zijn vader vanaf 1653 niet meer in Zweden, maar in Beverwijk woonde. Zie Molhuysen en Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 10, 1044 en 1054.

² Volgens het RKD is het portret op doek geschilderd, volgens de tentoonstelling *Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800* die in 2017 in het Groninger Museum werd gehouden, is het op paneel geschilderd. Museummedewerkers zullen de achterkant hebben gezien en geconcludeerd hebben dat het op hout is geschilderd.

³ Er zijn geen officiële bronnen gevonden voor de gegevens van de kinderen, de gegevens zijn gebaseerd op een familiestamboom: <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-ocken/103458.php> (17-12-2018).

de lucht zweeft, zal een overleden kind voorstellen, vermoedelijk Adriana-Elisabeth Trip (1683-?). In het midden op de achtergrond is een huis, de Warffumborg, geschilderd.

De vader van Louis Trip, Adriaen Trip, had van 1646 tot 1653 in Norrköping in Zweden gewoond, en had daar namens het familiebedrijf zaken gedaan met de Zweedse regering.⁴ Mogelijk is Louis daar geboren. Na eerst in Beverwijk gewoond te hebben, vestigde Adriaen Trip zich in 1664 in Wildervanck, waar hij een heerlijkheid had. Louis Trip zal daar ook gewoond hebben. In 1683 (een jaar na zijn huwelijk) kocht Louis Trip de Warffumborg. Hij wilde graag burger van de stad Groningen zijn en verkreeg in februari 1683 ‘cleine burgerrecht’, maar zal toch voornamelijk op de Warffumborg gewoond hebben. Als geboorteplaats van zijn kinderen wordt geregeld Warffum genoemd.⁵ Het is dus maar de vraag of de Warffumborg een buitenplaats of een permanent woonverblijf was. In Groningen was het gebruikelijk dat de borg op het platteland de machtsbasis was en dat het stadshuis alleen gebruikt werd als representatief (winter)verblijf. Louis heeft zich waarschijnlijk aan deze gewoonte aangepast.⁶ Met de aankoop van deze borg en het feit dat hij die op de achtergrond van zijn familieportret heeft laten afbeelden, geeft aan dat hij zich blijkbaar de gelijke voelde met de Groninger jonkers die de dienst uitmaakten in de Groninger Ommelanden en zich geregeld ook met hun borg op de achtergrond lieten afbeelden. In hoeverre de overwegend oranje kleding wijst op een band met de Oranje-familie is niet duidelijk.

⁴ Molhuysen en Blok, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* 10, 1044 en 1054.

⁵ Ibidem 10, 1044 en 1051.

⁶ Broekhuis, *Groninger borgen*, 51.

33 Groepsportret van ruiters, onder wie Joan Ortt, Abraham Ortt, Anna Pergens en Johan Ortt, circa 1690-1695¹

Kunstenaar: Dirk Maas (1656-1717).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 113,5 x 155 cm.

Signatuur/opschrift: linksonder:
D:maas

Huidige verblijfplaats: Kasteel Nijenrode, Breukelen

Herkomst: privécollectie jhr. mr. M.J. Ortt, Delft, in bruikleen Kasteel Nijenrode, Breukelen (1971-)

Geportretteerden: van links naar rechts: (in blauwe jas op schimmel) Abraham Ortt (1650-1695), (in zwarte jas) Chevalier de St. Paul (?-?), (in rode jas) Joan Ortt, (1642-1701), Heer van Nijenrode en Breukelen, in het rijtuig Anna Pergens (1650-1732) met Johan Ortt (1685-1740), weggrijdend op zwart paard: mogelijk Willem, Graaf van

Bylandt (zwager van Joan Ortt ?-?).

Naam/ locatie buitenplaats: wellicht het park van Kasteel Nijenrode, Breukelen.

Beschrijving schilderij

In een parkachtig landschap met beelden zijn een groep ruiters, een rijtuig en enkele paarden en honden afgebeeld. Rechts is een toegangspoort afgebeeld. Op de achtergrond is een vijver met een hoge fontein zichtbaar en aan de horizon zijn heuvels afgebeeld. Geheel links is een onbekende man te paard geschilderd. Centraal op het schilderij zijn Abraham Ortt (broer van Joan), Chevalier de St. Paul (zwager van Joan) en Joan Ortt te zien, allen te paard. Zij dragen kleurige ruitersporen en hebben een steek op. Bij de paarden zonder ruiters staan enkele stalknechten. Op de achtergrond rijdt een man weg, waarschijnlijk Willem, Graaf van Bylandt (zwager van Joan). In een open rijtuig zitten Anna Pergens, de vrouw van Joan en de zoon van Abraham, Johan Ortt (erfgenaam van de kinderloze Joan en Anna).

De familie Ortt kwam oorspronkelijk uit Duitsland en Joans vader Jean Ortt (1595-1654) was via Antwerpen en Noord-Frankrijk in 1616 naar Amsterdam gekomen waar hij lakenbereider en een succesvol handelaar in granen werd.² Joan Ortt erfde op jonge leeftijd een deel van zijn vaders vermogen en had geen beroep; hij verdiepte zich in de wetenschap en reisde in het buitenland. In 1675 kocht hij voor 40.000 gulden de ruïne van Kasteel Nijenrode

¹ Gegevens schilderij en geportretteerden: <https://rkd.nl/explore/images/24350> (15-11-2018); White, *Dutch pictures in the collection of Her Majesty the Queen*, 175-176. Het RKD noemt als periode van vervaardiging 1674-1717. De periode 1690-1695 lijkt logischer, aangezien de in het rijtuig afgebeelde Johan Ortt geboren is in 1685 en hij lijkt een jaar of vijf of iets ouder; Abraham Ortt overleed in 1695.

² Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, 58-60.

dat in 1673 door de Fransen was verwoest; hij liet het herbouwen en ging er met zijn vrouw wonen.³ In het begin leidden zij er als volgelingen van de mystica Antoinette Bourignon een rustig leven gewijd aan God, maar na de breuk met Bourignon in 1677 gebruikten zij Nijenrode als buitenplaats en hervatten zij hun luxueuze manier van leven.⁴

Blijkbaar waren paarden Johans grote liefhebberij: op Nijenrode was een manege met vijftig paarden en op dit portret laat Joan Ortt zich omringen door ruiters en paarden, in een bijna vorstelijke omgeving. Dat hij zijn familiewapens en die van zijn vrouw liet weven in een wandtapijt en aanbrengen op haardplaten, geeft ook wel aan dat hij blijkbaar quasi-adellijke aspiraties had.⁵ Op dit portret is een man afgebeeld omringd door zijn familie, die in geld en levensstijl niet onderdoet voor de adel.

³ Pol Schevernels, *Nijenrode. Inspiratiebron voor kunst; geschiedenis van vijf eeuwen en meer* (Breukelen 2018) 39.

⁴ Ibidem; Olde Meierink, *Nijenrode*, 28-29.

⁵ Schevernels, *Nijenrode* 39.

34 Portret van Margaretha Rendorp, 1692¹
Portret van Jan van de Poll met zijn zoon Harmen Hendrick van de Poll, circa 1700 - circa 1710²
Portret van Brechje Hooft, circa 1700 - circa 1721³

(a)

Kunstenaar: Adriaan van der Werff (1659-1722).
Techniek: olieverf op doek.
Vorm/afmetingen: staande rechthoek 47.7 cm × 38.8 cm.
Signering en datering: middenonder: *Adn.vandr werff fec 1692*.
Huidige verblijfplaats: Rijksmuseum, Amsterdam, inv./cat.nr. SK-A-1267.
Herkomst: schenking van Jonkheer J.S.R. van de Poll, Arnhem, november 1885.
Geportretteerde: Margaretha Rendorp (1673-1730), echtgenote van Jan van de Poll (1666/ 1668?-1745).
Naam/ locatie buitenplaats: waarschijnlijk hofstede Watervliet, Velsen-Noord.

(b)

Kunstenaar: Arnold Boonen (1669-1729).
Techniek: olieverf op doek.
Vorm/afmetingen: staande rechthoek 48.5 cm × 39.5 cm.
Signering en datering: middenonder: *A Boonen*, niet gedateerd.
Huidige verblijfplaats: Rijksmuseum, Amsterdam, inv./cat.nr. SK-A-1266.
Herkomst: schenking van Jonkheer J.S.R. van de Poll, Arnhem, november 1885.
Geportretteerden: Jan van de Poll (1666/ 1668?-1745), echtgenoot van Margaretha Rendorp met hun oudste zoon Harmen Hendrick (Harman Henrick) van de Poll (1697-1772). Jan van de Poll bekleedde diverse publieke functies in Amsterdam, onder andere schepen en burgemeester, ook was hij curator van de Universiteit Leiden.⁴
Naam/ locatie buitenplaats: 't Huis te Spijk bij Velsen (ook wel genaamd 't Torentje).

¹ Gegevens schilderij a en geportretteerde: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-1267>. (16-05-2018).

² Gegevens schilderij b en geportretteerden: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-1266> (16-05-2018), gezien het moment van verwerving van 't Huis te Spijk en de leeftijd van het jongetje zal dit portret uit het begin van 1700 dateren.

³ Gegevens schilderij c en geportretteerde: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-1263> (16-05-2018) gezien het moment van verwerving van 't Huis te Spijk en de overlijdensdatum van Brechje Hooft dateert dit portret uit het begin van 1700-1721; Claire van den Donk en Rudi Ekkart, *Van Bol tot Veth. De portretverzameling van de families Van de Poll, Wolters en Quina* (Leiden 2015) 25.

⁴ Elias, *De vroedschap van Amsterdam* 1, 445.

Kunstenaar: toegeschreven aan Arnold Boonen (1669-1729).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: staande rechthoek; 50 cm × 41 cm.

Signering en datering: onbekend.

Huidige verblijfplaats: Rijksmuseum, Amsterdam SK-A-1263 .

Herkomst schenking van Jonkheer J.S.R. van de Poll, Arnhem, november 1885.

Geportretteerde: Brechje Hooft (1640-1721). Weduwe van Harmen van de Poll en moeder van Jan van de Poll.

Naam/ locatie buitenplaats: 't Huis te Spijk bij Velsen (ook wel genaamd 't Torentje).

(c)

Beschrijving schilderijen

Op het oudste portret (a) is Margaretha Rendorp afgebeeld in een ovaal venster. Zij heeft opgestoken haar en draagt een rode, gedecolleteerde japon met ontblote rechterschouder, afgezet met wit, en een blauwe sjaal. In haar rechterhand heeft zij een bloemenkrans. Op de achtergrond zijn een tuin met beelden en een huis zichtbaar. Margaretha Rendorps portret is geschilderd vóór haar huwelijk met Jan van de Poll (in 1696).⁵ Dit buitenhuis kan fantasie zijn, maar zou ook de hofstede *Watervliet* (bij Velsen) kunnen voorstellen. Haar vader, Pieter Rendorp, had *Watervliet* in 1685 gekocht en die laten uitbreiden en verfraaien: zo had Daniel Marot in 1690 een aantal tuinontwerpen gemaakt.⁶ Wellicht is de aanleg van de tuin een reden geweest om huis en tuin twee jaar later als achtergrond te gebruiken voor het portret van zijn dochter.

Op het tweede portret (b) is in een ovaal haar echtgenoot Jan van de Poll met hun zoon Harmen Hendrick afgebeeld. Jan van de Poll heeft lang donker haar en draagt een donkere jas met roze voering en daaronder een wit hemd. Zijn rechterarm is om de schouders van zijn zoon geslagen, die kort blond haar heeft; Harmen draagt een goudbruin kostuum. Hij heeft net als zijn moeder een blauwe sjaal om. Met zijn linkerhand neemt hij een druif uit de mand met vruchten die op de balustrade voor hem staat. Op de achtergrond is een buitenhuis afgebeeld dat 't Huis te Spijk bij Velsen zal moeten voorstellen. Jan van de Poll woonde op de Herengracht in Amsterdam (in hetzelfde huis als zijn moeder) en de aanschaf van 't Huis te Spijk in juli 1700 kan voor Jan van de Poll een reden geweest zijn om een portret te laten schilderen in min of

⁵ Ibidem.

⁶ Jan Morren, 'De hofstede Watervliet' in: *Ledenbulletin Historisch Genootschap Midden-Kennemerland* 28, (2004) 31, 33.

meer dezelfde stijl als het eerdere portret van zijn vrouw; dit keer met zijn pas verworven buitenplaats op de achtergrond.⁷

Blijkbaar heeft Jan van de Poll aan Boonen opdracht gegeven twee portretten te schilderen; behalve het portret van vader en zoon heeft Boonen ook een portret van moeder Van de Poll, Brechje Hooft, geschilderd dat vrijwel dezelfde afmetingen heeft als de portretten van het echtpaar Van de Poll. Brechje Hooft heeft een donkere japon en een witte geplooid muts op. Zij zit op een stoel of bankje en leunt met haar rechterarm op een tafelblad, achter haar staat een zuil en op de achtergrond (weliswaar moeilijk zichtbaar) is eveneens 't Huis te Spijk afgebeeld.⁸ Hoewel Brechje Hooft niet in een ovaal is geportretteerd, geven een gordijn aan de linkerkant en de draperie aan de bovenkant en rechterkant toch de illusie van een ronding.

Wellicht zijn deze schilderijen bedoeld om naast elkaar te hangen: Margaretha Rendorp links, Jan en Harmen Hendrick van de Poll in het midden en Brechje Hooft rechts. Jan van de Poll zal trots geweest zijn op zijn net verworven buitenplaats, aangezien hij die twee maal heeft laten afbeelden, hoewel zijn moeder er geen historische band mee had (Jan van de Poll had de buitenplaats pas immers na zijn huwelijk gekocht). Dat de buitenplaats op de achtergrond van zijn vrouw een andere was, zal blijkbaar niet storend zijn geweest.

Het schilderij van vader en zoon zal voor de familie wel belangrijk zijn geweest, want in 1755 heeft Jan van de Poll (1721-1808), de oudste zoon van Harmen Hendrik, zich ook met zijn zoontje laten schilderen; op de achtergrond van dit portret is 't Huis te Spijk op vrijwel dezelfde manier afgebeeld.

Portret van Jan van de Poll (1721-1801) met zijn zoon Harman tegen de achtergrond van het huis Spijk bij Velsen
Kunstenaar: Jan Maurits Quinkhard (1688-1772).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: staande rechthoek, 50 cm × 41 cm.

Signering en datering: rechtsmidden: *J.M. Quinkhard* pinxit 1755.

Huidige verblijfplaats: Rijksmuseum, Amsterdam, objectnummer SK-A-1263.

Herkomst: schenking van Jonkheer J.S.R. van de Poll, Arnhem, november 1885.

Afgebeeld: Portret van Jan van de Poll (1721-1801), bankier en burgemeester van Amsterdam met zijn zoontje Harman (1751-1799).

Naam/ locatie buitenplaats: 't Huis te Spijk bij Velsen.

(d)

⁷ Elias, *De vroedschap van Amsterdam* 1, 445; Claire van den Donk en Rudi Ekkart, *Van Bol tot Veth. De portretverzameling van de families Van de Poll, Wolters en Quina* (Leiden 2015) 25 en Saskia van Haaren, *Een regentengeslacht in beeld. Geschiedenis en collectie van de familie Van de Poll* (Zwolle 1997) 20.

⁸ Van den Donk en Ekkart, *Van Bol tot Veth*, 25.

35 Agnes Block, Sybrand de Flines en twee kinderen op de buitenplaats Vijverhof, 1694¹

Kunstenaar: Jan Weenix (1642-1719).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 84 x 111 cm.

Signatuur/opschrift: *J. Weenix fc* (Onder signatuur sporen van een jaartal, 16.4 het derde cijfer was niet meer leesbaar).²

Huidige verblijfplaats: Amsterdam Museum, Amsterdam, inv./cat.nr. A 20359; 499.

Herkomst: verzameling Reginald Herbert Leon, The White House, Denham, Buckinghamshire; bruikleen aan School of Art, Glasgow (in ieder geval in 1943); veiling The White House, Denham, Buckinghamshire

(Knight, Frank & Rutley, Londen 1961) nr. 43, pl. II, als: J.B. Weenix.

Geportretteerden: van links naar rechts: mogelijk Catharina de Neufville (1683/1684-1729) en Petronella de Neufville (1688-1749); Agnes/ Agneta Block (1629-1704), amateur botanicus en kweekster van zeldzame gewassen, Sybrand de Flines (1623-1697), zijdehandelaar in Amsterdam.³

Naam/ locatie buitenplaats: Vijverhof, Loenen aan de Vecht (zichtbaar op de boog van het poortje op de achtergrond).

Beschrijving schilderij

Op de voorgrond zijn vier mensen afgebeeld: twee meisjes en een echtpaar. Het linker meisje is gekleed in een bruinachtige japon en zij heeft een vogeltje op haar linkerhand. Het meisje naast haar houdt een schaal fruit vast op de schoot van Agnes Block en is gekleed in een donkere japon met witte ondermouwen en wit kant langs de hals, met een roodbruine draperie.

De identiteit van de twee meisjes is onduidelijk. Het zou kunnen gaan om de achternichtjes van Agnes Block, Catharina en Petronella, en dan zou de datum van schilderen rond 1694 moeten liggen.⁴ Volgens Van der Graft was het derde cijfer onder het jaartal een 7, wat zou betekenen dat het familieportret misschien geschilderd is ter gelegenheid van het huwelijk van Agnes Block met Sybrand de Flines in 1674; de meisjes zouden de dochters zijn

¹ <http://hdl.handle.net/11259/collection.38830>. (16-09-201)

² Volgens Van der Graft moet het derde cijfer 7 zijn, wat zou betekenen dat het portret in 1674 is vervaardigd, in: C.C. van der Graft, *Agnes Block, Vondels nicht en vriendin* (Utrecht 1943) 72-73.

³ Middelkoop, *Kopstukken* 220, zie ook <https://rkd.nl/explore/images/143717> (16-09-2019), waar als geboortjaar van Catharina 1683 wordt gegeven.

⁴ Volgens Albert Blankert zou het linker kind een jongetje zijn, en hij wijst de datering van 1674 af, hoewel hij geen definitieve datering geeft, wel moet het vóór 1697 geschilderd zijn, het sterfjaar van Sybrand de Flines. Zie Albert Blankert, *Amsterdam historisch museum. Schilderijen daterend van voor 1800. Een voorlopige catalogus* (Amsterdam 1975/1979) 359-361.

uit diens eerste huwelijk kunnen zijn: Anna (1661-1713) en Elisabeth (1662-1717).⁵ Het gehuwden ziet er dan wel oud uit voor hun leeftijd, waardoor de eerder genoemde mogelijkheid logischer lijkt. Daarbij komt dat de tuin van de Vijverhof, twee jaar na de inval van de Fransen in 1672, er nog niet zó weelderig bij gestaan zal hebben als op het schilderij te zien is.⁶

Midden op het schilderij zit Agnes Block, naast een stenen sokkel met de rechterhand op schoot en een tekening van een vogel in de linkerhand. Zij draagt een roodbruine japon met donkere rok. Geheel rechts staat Sybrand de Flines, gekleed in een bruine Japansche rok met een beeldje in de rechterhand en een boekje in zijn linkerhand. Geheel links is een ananasplant geschilderd, op de voorgrond lopen twee hondjes. Op de grond en op de sokkel liggen boeken en er staat een schilderij. Op de achtergrond is een tuin te zien met een poort en terrassen en bomen. Op grond van reconstructies is aangetoond dat de geschilderde achtergrond inderdaad een afbeelding is van de Vijverhof.⁷

Agnes Block woonde met haar eerste echtgenoot aan de Herengracht en na zijn overlijden kocht zij in 1670 de buitenplaats.⁸ Ook met haar tweede echtgenoot, Sybrand de Flines, woonde Agnes Block in Amsterdam. Zij had contact met botanisten uit binnen- en buitenland van wie velen haar op de Vijverhof bezochten. Daar kweekte zij exotische planten en vruchten en zij hield er bijzondere vogels. Sommige daarvan werden in haar opdracht door kunstenaars in aquarellen vastgelegd. Zij was een van de eersten die in Noord-Europa die erin slaagde een vruchtdragende ananasplant te kweken. In ieder geval had zij een reden om zich met een ananas te laten afbeelden, evenals met exotische planten en voorwerpen die waarschijnlijk afkomstig waren uit haar rariteitenverzameling. Dat de Vijverhof veel voor haar betekende, blijkt uit het feit dat de naam op het poortje op de achtergrond vermeld is: een symbool voor haar belangstelling voor de natuur, een belangstelling die niet ongewoon was voor doopsgezinde vrouwen.⁹

⁵ Van der Graft, *Agnes Block* 72-73.

⁶ Ibidem, 66.

⁷ De Jongh, *Portretten van echt en trouw*, 265-266.

⁸ <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Block> (17-01-18).

⁹ http://www.dhkonline.nl/media/482759/DGNL-2016_03-Interview-Rene-Diessing.pdf (17-01-18); Yme Kuiper, 'Van blekerijen naar Mennistenhemels. Doopsgezinden en hun buitenplaatsen rond Haarlem' in: *Arcadië*, VIII, 1 (2016) 12-15, aldaar 13-14.

36 Familie van de schilder Michiel van Musscher, circa 1694-1701¹

Kunstenaar: Michiel van Musscher (1645 - 1705).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: staande rechthoek, 122 × 111 cm.

Signatuur/opschrift: geen.

Huidige verblijfplaats: Koninklijk Museum voor schone kunsten, Antwerpen, inv.nr. 739.

Herkomst: gelegateerd door Jacques Blommaert, 1876.

Geportretteerden: Michiel van Musscher, zijn eerste vrouw Eva Visscher (?-1684) en hun kinderen Catarina (1684-1684), Catrina (1680-1681) en Johannis (1682- na 1736).²

Naam/ locatie buitenplaats: fantasiebuitenhuus.

Beschrijving schilderij

In een parkachtige, on-Hollandse omgeving is een familie geportretteerd. Links van het midden zit de schilder Michiel van Musscher, achter een tafel, gekleed in een bruine kamerjas met een allongepruik op; naast hem zijn (inmiddels overleden) vrouw Eva Visscher in een blauwe, gedecolleteerde japon met één borst bloot, die een (ook reeds overleden) baby, waarschijnlijk Catarina, op schoot houdt. Een klein hondje springt tegen haar op. Voor Eva op de grond zit een meisje, de eveneens overleden Catrina; zij draagt een oranje-rood jurkje en bespeelt een luit. Rechts staat een jongen, Johannis in bruine kledij naast een fontein; hij houdt een schelp onder de waterstraal. Beneden op de fontein staat een pauw, boven een papagaai. Op de achtergrond zijn bomen en klassieke beelden zichtbaar. Geheel op de achtergrond loopt een pad naar een landhuis.

Volgens het RKD zijn hier niet al de kinderen uit het eerste huwelijk afgebeeld, maar is het een afbeelding van Michiel van Musscher, zijn eerste vrouw Eva Visscher met op haar schoot Michiel (? - na 1713), het zoontje uit Musschers tweede huwelijk met Elsje Klanis (-1699). Het luit spelende meisje zou Margaretha Voogd zijn (1686-1704), een dochter uit het eerste huwelijk van Elsje Klanis en de jongen zou Johannis zijn, de zoon uit Musschers eerste huwelijk.³ Dit lijkt een wat ingewikkelde en gekunstelde uitleg, waarbij een overleden eerste vrouw een kind uit het tweede huwelijk van haar man op schoot houdt.

¹ Gerhardt en Griep-Quint, *Michiel van Musscher*, 15-19.

² Ibidem, 15-17.

³ <https://rkd.nl/nl/explore/images/231081>. (16-05-2018)

Volgens Gerhardt en Griep was Eva Visscher Michiel van Musschers grote liefde, en zij zien dit portret dan ook als een allegorie op het eerste huwelijk van Michiel van Musscher.⁴ Daarbij past de onrealistische entourage van een niet-bestaand buitenhuis en de verschillende vruchten, vlinders en vogels, met verwijzingen naar de onsterfelijkheid (de pauw), wederopstanding (het puttertje) en het moederschap (de papegaai) en de zuiverheid (de fontein). Het geheel lijkt een minnetuin weer te geven, waarbij het buitenhuis alleen de functie van ‘plaisante plaets’ heeft, geschilderd om de harmonieuze, paradijselijke toestand te accentueren wanneer het gezin, waarvan inmiddels al drie leden waren overleden, weer bijeen zou zijn.

⁴ Gerhardt en Griep-Quint, *Michiel van Musscher*, 15 en 17.

37 Portret van David de Neufville en zijn familie, 1696¹

Kunstenaar: Michiel van Musscher (1645-1705).

Techniek: olieverf op doek.

Vorm/afmetingen: liggende rechthoek, 149 x 167,5 cm.

Signatuur / opschrift: signatuur en datum rechtsonder.

Huidige verblijfplaats: Amsterdam Museum, Amsterdam, inv./cat.nr. SA 41518.

Herkomst: privécollectie, sinds 2003 Amsterdam Museum.

Geportretteerden: van links naar rechts: Catharina de Neufville (1683-1729), Agneta de Neufville (1658/1659-1719) en David de Neufville (1654-1729), zijdekoopman en -fabrikant in Amsterdam.

Naam/ locatie buitenplaats: waarschijnlijk Meer en Berg, Heemstede.

Beschrijving schilderij

Midden op het schilderij zijn op de voorgrond drie personen afgebeeld, links dochter Catharina de Neufville, zij laat haar vader een tekening van een bloem zien. In het midden staat haar moeder, Agneta de Neufville, met een bloem in haar rechterhand. De vrouwen zijn gekleed in gedecolleteerde japonnen, Catharina in het goudbruin, haar moeder in het blauw, met een oranje-rode sjaal. Rechts zit David de Neufville, een neef van Agnes Block, (zie portret 20) achter een marmeren tafelblad waarop diverse papieren en tekeningen (mogelijk ontwerpen voor zijden stoffen), een passer, een inktstel en een stempel liggen.² Hij draagt een allongepruik en heeft een Japansche rok aan. In zijn linkerhand heeft hij een papier en hij gebaart met zijn rechterhand. Op de balustrade op de voorgrond ligt links een oosters kleed, met daarop een strijkinstrument, strijkstok en bladmuziek. De afgebeelde papieren en voorwerpen zouden symbool staan voor zijn beroep (zijdehandelaar) en zijn belangstelling voor muziek, hoewel er geen bewijs gevonden is dat David de Neufville ze werkelijk in zijn bezit had.³

Op de achtergrond is een doorkijk naar een tuinpad geschilderd, geflankeerd door vazen en bomen, met aan het eind een fontein. Tussen de bomen door is bebouwing te zien, waarvan het eveneens de vraag is of dit een realistisch beeld is. Het zou hier kunnen gaan om de buitenplaats Meer en Berg, die David de Neufville in 1696 gekocht had van de voogden van

¹ <http://hdl.handle.net/11259/collection.46681>. (beide 16-08-2018)

² De Jong en Dominicus-van Soest, *Aardse paradijzen* 1, 194.

³ Ibidem.

Mattias Trip.⁴ David de Neufville woonde ten tijde van zijn ondertrouw (28 maart 1681) in de Warmoesstraat en later (vanaf 1708) op de Herengracht; vermoedelijk heeft hij in de tussentijd ook in Amsterdam gewoond en zal hij Meer en Berg als buitenplaats hebben gebruikt.⁵ Veel van Veel (mannelijke) familieleden waren net als hij fabrikant en koopman, voornamelijk in zijde. David de Neufville was zeer vermogend, hoewel dat vermogen waarschijnlijk grotendeels van zijn vrouw afkomstig was.⁶

Mogelijk is de aankoop van Meer en Burg de reden geweest dat De Neufville dit portret heeft laten schilderen. Hij heeft zich niet laten afbeelden als een eenvoudig gezin van een doopsgezinde zijdekoopman, maar als een kunstzinnige, erudiete en natuurminnende familie in het bezit van een buitenplaats.

⁴ <https://ilibrariana.wordpress.com/2012/01/27/maria-de-neufville-in-bennebroek-en-op-meer-en-berg/> (16-12-2018).

⁵ Stadsarchief Amsterdam, Ondertrouwregisters 1565-1811, DTB 692, p.179, Huwelijksintekeningen van de pui, SL-SAA-26498556; Den Leeuw en Pruijs, *De Gouden bocht van Amsterdam*, 210.

⁶ J. W. Veluweekamp, *Ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt in de tijd van de Republiek. De Amsterdamse handelsfirma Jan Isaac de Neufville & Comp., 1730-1764* (Leiden 1981) 33-36.

